

2749

భూతాయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్యాన బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 14

రాజమహేంద్రవరము 16-4-1991, 1-5-1991

సంచికలు 8, 9

— • ఈ సంచికలో రచయితలు —

1. శ్రీమాన్ వైద్యుల శేష కుశ్వరాచార్యులు
2. శ్రీ లోకా జగన్నాథ శాస్త్రి
3. డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ
4. శ్రీ కొట్రా మల్లికార్జునశర్మ
5. శ్రీ పి. రఘురామయ్య
6. శ్రీ బోస్సుల సూర్యనారాయణమూర్తి
7. డా॥ ఎ. పద్మబాల
8. శ్రీ ఆచార్య భావన్
9. శ్రీ వజ్రమన్నాటి నరేంద్రకుమార్
10. 'వాణియాచార్య' శ్రీ యస్వీ. జోగారావు
11. శ్రీ చిట్టూరు శ్రీరామశర్మ

— • వచ్చే సంచికలో మేలిముత్యాలు —

1. ఆంధ్రప్రదేశ్ స్థానామాలలో జననిదుక్తి-తాతం
2. అంజలి (కవిత)
3. పేదరికంలో పెరిగిన పెన్-విత్తి
4. సంస్కృత నాటక సాహిత్యం (i) ఆయుర్దయవి-భవితా
5. నాగరికాళ్ళ కన్నీరు (కవిత)
6. ఈ తరం స్వరచిత్రం-కావ్యనమీషణము
7. పసుపరిత్రలో నాటకరీతులు
8. ఆధునిక కవిత ఏ దిశగా నడుస్తోంది
9. మరొక మజ్జినాన ఎట్టిన కవిత్వము-జనజీవితము (చాలావాహితం)
10. హరివంశము కావ్యమా? - బ్రహ్మశ్రీ
11. చిర్రావూరి శ్రీరామశర్మగారు ఏమంటారో తెలుసుకుందాం
12. శ్రీ శంకర తగవత్పాదకృతము శ్రీ కనకదుర్గానందంహరి-తెనుగుసేత.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

సంపత్కర చందా రు. 20-00

6 మాసములకు రు. 12-00

విడి ప్రతి 2-00 రు.

— సంపాదకుని మాట —

ఏ విషయంలోనైనా మన నిరశన వ్యక్తం చెయ్యడానికి, మన కోరికల్ని నాథంచుకోడానికి అనేక మార్గాలు ఉంటాయి. “విద్య” చాలా అపురూపమైనది. వెలకట్టలేనిది. విద్యాలయాలు దేవాలయాలకంటే మిన్నగా గౌరవించదగినవి. మన జాతి సంస్కృతి వైభవానికి పునాదిరాళ్ళు.

విద్య నేర్చుకునేవారు విద్య నుపదేశించేవారూ కూడా కొన్ని నియమ నిబంధనలకు విధిగా కట్టుబడి ఉండాలి. దురదృష్టవశాత్తు మన పిల్లలందరికీ మండుటుండల్లోకాని పరీక్షలు పూర్తి కావు. కొన్ని పరీక్షా కేంద్రాలలో ఉండే ఇబ్బందులవల్ల విద్యార్థి స్తిమితంగా కూర్చుని చక్కగా పరీక్ష వ్రాసే వసతులుండవు. పరీక్ష అనగానే విద్యార్థి ఒకరకమైన మానసిక ఒత్తిడికి లోనై ఉంటాడు. ఫలానా తేదీలలో పరీక్షలు అనగానే ఆ సమయానికి ఒకవిధంగా ‘రెడీ’ అయి ఉంటాడు. హఠాత్తుగా పరీక్ష లిప్పుడు కాదు, మళ్ళీ ఎప్పుడో తెలియచేస్తాం అనేటప్పటికి మెదడు వ్యవస్థ అలజడికి లొనవుతుంది దీని ప్రభావం తప్పక విద్యార్థి జీవితంపై ఉంటుంది. విజ్ఞులైనవారు కూడా దీనిని గురించి ఆలోచించకపోవడం బాధాకరమైనది. ‘సమయ చింతన’, ‘సమయ పాలన’ల గురించి మనం ఎవ్వరం పట్టించుకోక పోవడమే మన జాతికున్న అత్యంత ప్రధానమైన లోపం.

— సంపాదకుడు

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

19 వ శతాబ్దపు విస్మృతకవి-

1. తడకనపల్లె కవిరామయోగి

— శ్రీ వైద్యమ్ వేంకటేశ్వరాచార్యులు.

కాలవాహినీ గర్భములో కనుమరుగైన కృతులు, తిక్కవి జీవితములు ఎన్నికలవో! కాలప్రవాహమునకు ఎదురీది నిల్చిన కృతులు కొన్ని మాత్రమే. నామరూపాదులు కూడ తెలియరాని కృతులు కొన్ని కాగా నామమాత్రావశిష్టములైవికొన్ని, జీర్ణావస్థలోనున్నవి మరికొన్ని, మరికొన్ని కృతులు అటచాటు పిండవలె దాగి ఉన్నవి. కవి చరిత్రలకు సాహిత్య చరిత్రలకు ఎక్కని ఎండలో విస్మృతపూర్వకపులలో తడకనపల్లె కవిరామయోగి ఒకడు. ఈ కవిని గురించి ఒక్క నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు మాత్రము వంగూరి సుబ్బారావుగారి శతకకపుల చరిత్రమునకు సంతరించిన అనుబంధమున యిండుక పరిచయము గావించిరి (1967). నిడుదవోలువారు ప్రస్తావించిన ఈ కవికృతులు ఇంకను కలవు. కవిచరిత్రలకు సాహిత్యచరిత్రలకు ఎక్కని ఈ కవిని గురించి, కవిరచనలను గురించి సుష్టి ప్రయోగ తెలిసికొండము.

I కవిపేరు : తడకనపల్లె కవిరామయోగి. ఈకవికి పున్నోజారామయ్యకవి, తడకనపల్లె రామగురుడు, రామసత్కవి, రామయ్యకవి అనియు వ్యవహారనామములు కలవు.

II కులగోత్ర జననీదనక కుటుంబాదికము : ఈకవి విశ్వబ్రాహ్మణ కులసంజాతుడు, పున్నోజావంశ సంభూతుడు, గురువయ్య పోత్రుడు, వీరభద్రయ్య శేషయ్య దంపతులకు ద్వితీయపుత్రుడు, శరభయ్యకు అనుజాడు. ఈయన భార్య పేరు మూర్తయ్య. సంతానము భద్రయ్య, శేషయ్య, ఈయంశములందు కొన్నింటిని ఈక్రింది పద్యములు తెలియజేయుచున్నవి -

కవిరామయోగి రచించిన శంభుశతక మందలి పద్యము -

కా. విశ్వబ్రహ్మవంశుండ శేషయ్య
సుసాధ్య వీరభద్రాంబ పు
త్రైవ్యర్యాకృతి రామసత్కవిని
లింగారాధనార్థంబుగన్

విశ్వంబును రచించిశతకమున్
తేదాంత మార్గంబునన్
శశ్వత్ ప్రాజ్ఞులు సంతసింపగళివా
శంభో! దయాంభోనిధి!

కవిరామయోగి సుత్యాత్మకముగ అతని శిష్యుడు మీది వేముల పంపయోగి రచించిన గురురామ శతకమందలి పద్యములు -

కం. శ్రీ మించెడు తడకన పురి
భామామణి మూర్తిదేవి పలివై ధక్త
స్తామంబుల బ్రోచెడు నీ
నామంబున్ బొగడదరమె
నా గురురామా !

కం. పున్నోజావంశ మెల్లను
వన్నెలు గలుగంగజేసి వర్ధిల్లియుబల్
చెన్నిలర వీరమోక్షకు
జిన్ని కమాయండవైన శ్రీగురురామా!

కం. శ్రీ గురుడె గురువయ్య మనుమ
డో, గురువయ్యుండె శేషయాచారి
సుతుం

డె గుణవతి వీరయ్యకు
శ్రీగురుడె సుపుత్రుడగును
శ్రీ గురురామా!

III కాలము : వీరు చాచాపు క్రీ. శ. 1825 ప్రాంతమున జన్మించి, క్రీ. శ. 1895 మన్మథనామసంకల్పిర మార్గశిర బహుళ తదియనాడు శివైక్యమునొంది

సమృద్ధి అయినారు. జీవిత కాలము దాదాపు 70 సంవత్సరములు.

IV జన్మస్థలము-నివాసము : ఈకవి వయస్సు జన్మస్థలము మార్కాపురము తాలూకలోని కుంకేసుల గ్రామము. కర్నూలు సమీపమునగల నన్నూరు గ్రామములో కొంతకాలము నివసించి ఆ తరువాత ఆచటికి చేరువనేయందు తడకన పల్లె గ్రామములో స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని ఆచటనే సమృద్ధి అయినారు.

V గురువు: బాల్యములో జన్మస్థలమును కుంకేసులలో బడియందు చదివీరి. తరువాత పండితులవద్ద వ్యాకరణ, జ్యోతిష్య, గృహ - జల - వాస్తువులను నేర్పిరి. ఆపారమైన పాండిత్యము ఆనర్హమైన కవితాధార అవసరమకొనిరి. కుబ్జవ్యాధ్యయ్య అనేది విపాత్తమునిచే బ్రహ్మోపదేశమును పొందిరి. వైరాగ్యము నవలంబించిరి.

VI సమకాలికులు: గని నీలకంఠయ్య ప్రొద్దుపరగ్యతి గండ్రకొట వమారస్వామి. వీరువురితో కవిరామయోగి కాస్తూర్థవాడములు చేసినట్లు తెలియుచున్నది.

VII శిష్యప్రశిష్యులు : కవిరామయోగికి శిష్యవర్గమునేకము. వీరు శిష్యులకు సాంఖ్యతారక అమనస్కములను బోధించెడి వారు. మీదికేముల పంపయోగి, చిన్నటేవూరు చేమకూరవాగన్న, యద్రవరము శరభారెడ్డి, మఠము శివనాగయ్య, ఉలింద కొండరుమాళ్ళ వీరభద్రయ్య మున్నగువారు వీరి శిష్యవర్గమందలివారు. మీదికేములపంపయోగి (క్రీ. శ. 1845-1909) తనగురువగు కవిరామయోగిని నుతించుచు శ్రీగురురామశతకమును రచించిరి. పంపయోగి శిష్యుడగు చిందుకూరి

వేంకటరెడ్డిగారు శ్రీ గురురామశతకమును 1915 లో ముద్రిపించిరి. శతకపరిష్కర్త చింతలేని నూగూరప్ప. కవిరామయోగికి ప్రశిష్యుడును పంపయోగికి శిష్యుడును అగు చింతలేని నూగూరప్ప రచించిన 'మహానీయుల చరిత్ర'లో శ్రీ తడకనపురి కవిరామయోగి చరిత్రమును (పుటలు 89-44) వ్రాసిరి. మహానీయుల చరిత్ర 1968 లో ముద్రితము. మహానీయుల చరిత్రలో కవిరామయోగిని గురించిన పద్యముక దానిని నూగూరప్పగారు రచించిరి.

ఆ పద్యమిది -

నీ. నిండు పున్నమరేయి బండు

వెన్నెలలోన

వెండిపల్లెరమందు నిండినట్లు

పాలారబోసిన పగిదిగా నొప్పారె

యింతింతయనరాని శాంతమగుచు

నపరూపమైన మహాలేజయు క్తమై

మనసు నాకర్షించు మహిమదనరి

అజమాది సిద్ధులకాధారభూతమై

నిరుపమానంబయి నిలిడ మగుచు

గీ. మూడు కాలములను మూడవస్థలయందు

రాక పోక లేక యొకరికి

నడరుచుండు బ్రహ్మమభి

రమించుచునున్న

భోగసాంద్ర! రామయోగి చంద్ర!

కవిరామయోగిని చంద్ర!

కవిరామయోగిని స్తుతించుచు అతని శిష్య ప్రశిష్యులు అనేక పద్యములను చెప్పినారు. అట్టిపద్యముల కర్తృత్వ విషయ మెరుగరాదు. కవిరామయోగి స్తుత్యాత్మకమగు చాటుపద్యములలో మిచ్చునకు రెండు.

చం. పుడమిని బుట్టువారలకబోందుచు

మృత్యువుదానికై యెటుర

తడబడుటేల నెమ్మదిని తద్దయు

బెద్దల పావనంబు లె

యడుగుతనిమ్మి కర్మముల నంటక

రెంటికి పైన నిల్చి యా

తడకనపల్లె రామగురు దాపున జేరి

తరించు చిత్తమా!

చం. కడుదయకాలి సద్గురుడు కామిత

వస్తుఫలప్రదారియున్

పుడమిని పుట్టుగిట్టులును పెండవెల్లు

చరాచరంబులున్

కడ శశి భాస్కరాన్నలను

కాంక్షనునిల్పిన మేటి వీరుడె

తడకన పల్లె రామగురు దాపునజేరి

తరించు చిత్తమా!

ఇట్టి చాటుపద్యము లింకను కలవు.

VIII వృత్తి - ప్రవృత్తి : వీరు కొంతకాలము వలవృత్తియగు కంసలపని వడ్రంగము చేసిరి. జ్యోతిష్యముచెప్పట పురాణప్రవచనము ఇత్యాది ఉపవృత్తులు కలిగియుండిరి. కవనములు తద్వారా అధ్యాత్మిక ప్రబోధములు గావించుట వీరి ప్రవృత్తి. మహానందితో ఏకాంత ప్రదేశమున వీరు కొంతకాలము యోగ స్థైర్యముండిరి. వైరాగ్యమునొందియోగి పుంగవుడై విరాజిల్లెను.

IX రచనలు : కవిరామయోగి అనేక రచనలు చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అందులో కొన్నిటిపేర్లు కూడ తెలియవచ్చుటలేదు. మరికొన్ని నామమాత్రావ శిష్టముగ నున్నవి. వీరిముదితరచనలు కూడ దాదాపు నూరు సంవత్సరముల క్రితము ముద్రితమగుటచే ప్రస్తుతమియు అభింశుటలేదు. తెలియవచ్చుచున్న వీరి రచనలన్నియు శైవసంప్రదాయమునకు చెందినవిగ అద్వైత వేదాంతవిషయాత్మకముగ నున్నవి. శ్రీశైలభ్రమరాంబావరప్రసాద కవితాధుర్యుడగు రామయోగి కవివయస్సు కవితాధార అనర్థ శమై సంస్కృతపదభూయిష్టమై నులభ

నుండరమునునై యురారుచున్నది. యధావాక్కుల అన్నమయ్యగారి సర్వేశ్వర శతకమందలి కవితలో గమానముగ కవిరామయోగి కవిత్వ మురారునని నిడుడవోలు వెంకటరావుగారి అభిప్రాయము. తెలియవచ్చేనంతలో ఏ రచనలను గురించి సంక్షిప్తముగ తెలిసి కొందము.

1. శంభుశతకము : శంభోనిధి! అనెడి మకుటముతో యుప్పూరిన శివస్తుత్యాత్మక మగు శతకమిది. ఈశతకమందు శైవ వేదాంతము శివయోగ సంప్రదాయము వివరింపబడినది. శతక కవులచరిత్రము అనుబంధములో ఈశతకమును గురించి నిడుడవోలుగారు తెలిపిరి (1957). ఇందలి పద్యములు మచ్చునకు రెండు.

కా. శ్రీగమ్యబగు నీపదాబ్జ యుగ మన్ జేజాది సదృశిత్వో
సారాధించెడి దానకొటి పరిచర్యలో
చేసి విజ్ఞాన స
త్కారణ్యంబు గ్రహించి మోక్షపద
మాకాంక్షించి భావించి సం
సారాంభోధి తరింపజేతు వినుతుల్
శంభో! దయాంభో నిధి!

కా. అంభోరాశిజలంబు దోయిగొని
యర్ఘ్యం దె తినంభోధిలో
కురభల్లీల నొసంగు భంగి శివ
సం స్తోత్రంబు గావించు నీ
యంభోజాతి భవాండతాకడన
కృతాద్యాధార నిన్నాత్మనే
సంభావించుట హస్తీసన్మకకవత్
శంభో! దయాంభోనిధి!

ఈశతకము పరిమివీరాచార్యులవారివలన
క్రీ. శ. 1884 లో చేన్నపురియందు
శైవసిద్ధాంతముద్రాక్షరకాలలో ముద్రిత
మైనది.

2. లింగమూర్తి పాట : ఇది గేయ
రచన. 110 పంక్తులు కలవు. చక్కని
చిక్కని శైలిగల ఈ గేయము మకుట
నియమముచే రచింపబడినది. గేయ
మందలి మకుట మిట్లున్నది.
శ్రీగురు చరణంబు లింగమూర్తి నాదు.
చిత్త మందున నిల్చు లింగమూర్తి!
ఈలఘుకృతియు క్రీ.శ. 1884లో చేన్న
పురియందు శైవసిద్ధాంత ముద్రాక్షర
కాలలో ముద్రితమైనది.

3. భ్రమరాంబాదండకము : శ్రీశైల
భ్రమరాంబావరప్రసాదుడైన ఈసత్కవి
తద్దేశతను సుతించుచు రచించిన ప్రౌఢ
శైలిగల దండకమిది. ఇదియును క్రీ.శ.
1884లో శైవసిద్ధాంత ముద్రాక్షర
కాలలో ముద్రితము.

4. రామతారక బ్రహ్మశతకము:
ఈ శతకమును గురించి శతక కవుల
చరిత్రకారులు సాహిత్యచరిత్రకారులు
ఇదివర కెవ్వరును పేర్కొనలేదు.
'రామా! తారక బ్రహ్మమా!' అనునది
శతకమందలి మకుటము. ఇందుకాద్యుల
వృత్తములు స్వల్పముగను మదైభవృత్త
ములు స్వల్పముగను మరేభవృత్తములు
అధికముగను ప్రయోగింపబడినవి. చక్కని
శైలి ధారాశుద్ధి గలిగిన ఈశతకమందు
201 పద్యములున్నవి. మచ్చునకు కొన్ని-

మ. మృతి వృద్ధర్వము తుత్తిపాసలును
యూర్విం శోక మోహంబులున్
ప్రతిబంధాఘములంబియంటకను
సర్వం భిల్విదం బ్రహ్మమన్
శ్రుతియొక్కానల తప్తలోహ కడిగా
జాపట్టు బ్రహ్మణ్యునిన్
మతిమాహించి దలంతు నీవనుచు
రామా! తారక బ్రహ్మమా!

మ. ఆకలంకాకృతి బ్రాహ్మజోత్తమాదే?
ప్రహ్మజ్ఞానిగాదేని, సా

తి వడై విష్ణుగాకావున కృతి
మతోక్తిన్

లైష్టవుండోన? కా
కుక ముప్పన్ శివుగానదేని
శివభక్తుండోన?

నిన్నాత్మ న
మృక యోగీ దుగ్ధు లేడు
లోకమాన

రామా! తారక బ్రహ్మమా!

మ. శివయోగంబని బ్రహ్మయోగ మనుచున్
శ్రీరాజయోగంబటం
చు వృధావాదము నేనురాదు, వసుచు
స్తోమంబు జాతీయముల్
వివిధంబైనను పూజయొక్కడుగదా
వీక్షింప దృక్కుంబు నే
రవు నెందైనను దైవ మొక్కడగు
రామా! తారక బ్రహ్మమా!

మ. తమిచే లెస్సగ నాచరింపబడు
తద్వర్ణాశ్రమాచార ధ
ర్మముగంటెన్ గుణహీనమైనను
స్వధర్మం

బుత్తమం బన్య ధ
ర్మము దౌర్గత్యము బొందువట్టిభయముం
బ్రాపించుగానన్ స్వధ
ర్మమునందున్ మృతమైన శ్రేష్ఠమగు
రామా! తారక బ్రహ్మమా!

ఈ శతకము 1895 లో వి. యస్.
సింగారవేలు మొదల్యారుగాగి విజ్ఞోరియా
ముద్రాక్షరకాల(కర్నూలు)లో ముద్రితము.

5. మహావాక్య ప్రకరణము : ఇది
అద్వైత వేదాంతమును బోధించు ద్విపద
కృతి. ఈద్విపద కృతిని గురించి ద్విపద
వాఙ్మయ చరిత్రకారులెవ్వరును ఇదివరకు
నామమాత్రముగ నైనను ప్రస్తావించలేదు.
ఈలఘుకృతియందు మొత్తము 554 ద్విపద
లు కలవు. ఈకృతిలో తత్-త్వమ్-
అసి ఇత్యాది పదములకు అర్థవివరణము

సోదాహరణముగ నులభింపబడినది. (నంది కొలువూరి సిద్ధయోగి కృత నవపద్య పుష్పమాలిక 'సమాలోచన' సంపుటము 13 సంచిక 24, 25 లో ముద్రితము) కవిరామయోగి కృత నవపద్య పుష్పమాలికలోని పద్యమొకటి 'మహానీయుల చరిత్ర'లో ఉదాహరింపబడినది.

శ్రీరాజయోగీంద్ర చిత్రబద్ధంగ
చారు నిర్మలిహంగ సదయాంతరంగ
పావన కరగంగ భరితోత్తమాంగ
భావజమదభంగ బసవతురంగ
బహుభుక్త్యసంగ పాపతమః పరింగ
బహిరంతరంగ వ్యాపారనిస్సంగ
కర ధృతసారంగ కంఠనిషంగ
ఉరుమిత్రి గంగ శేయూరభుజంగ
గిరిజాజ్వలార్థంగ క్షితిరథోత్తుంగ
హరకృపాపాంగ మహానంది లింగ!
అవధారు నిన్ను నే నాకృతజించి
తన కృప వేదాంత తత్వోపదేశ
వర చతుర్విధ 'మహావాక్యప్రకరణ'
వివరింతు ధారుణి ద్విపద కావ్యంబు
గురుపాద భక్తులు వీరుకంబు నొంద
కర మొప్పు యీక భాక్రమ మెట్టిదనిన.

ఈ ద్విపద కావ్యమందలి శైలి సామాన్య మగు చెదువరులకు సైతము అర్థమగునటుల నుబోధకముగ మధుర మంజులముగ నల రారుచున్నది. గహనమగు వేదాంత విష యములు కూడ చక్కని సులభమగు మాటలతో ప్రసన్నముగను ధారా వాహినిగను చెప్పబడి పఠితల హృదయ మునకు హాయిగొల్పును. గ్రంథాంత మిట్లున్నది.

అరయంగ ధర నెవ్వడైన యీనాల్లు
సుధిరీత మహావాక్యముల వివరంబు
వెరవొప్పు జదివిన వినిన వ్రాసినను
పరమార్థ సువిచార పరులైన వారు
వికసిత హృదయారవిందంబులందు
సుకృతార్థులగుదురు సుజ్ఞాన సరణి
అని యిట్లు పరమేశ్వరానుగ్రహంబు
గనుగొని నాయందు గలిగిన రీతి
ప్రకటించి చెప్పితి రామావ్యయింద

నుకరంబుగానిది శోభిల్లు గాత
చారు సజ్జన సభాస్థానంబులందు
ధారుణి నాచంద్ర తారార్కముగను
ఈ ద్విపదకృతి క్రీ.శ. 1895 లో
ముద్రితము.

6. మాధవశతకము, 7. శంకరశతకము,
8. ప్రదీప దీపిక, 9. వేదాంతసూత్ర
ములు, 10 నవపద్యపుష్పమాలిక, 11.
పంచరత్నములు, 12 యోగీశ్వరవిలా
సము, 13. షట్స్థలదర్పణము. అ నెడి
కృతులను కూడ కవిరామయోగి రచించి
నట్లు తెలియుచున్నది. ఇందుకొన్ని
ముద్రితములయినట్లును జనశ్రుతికలను.
కాని ఆ ప్రతులు లభించుటలేదు. ప్రత్యేక
శ్రద్ధతో ప్రయత్నించిన లభింప
గలవేమో! పద్దెనిమిదవ శతాబ్దము చివరి
యాదుపాదములందుండిన నందికొలు
వూరి సిద్ధయోగి రచనల ప్రభావముద్ర
కవిరామయోగి కవిత్వముపై అధికముగ
గోచరించునున్నది. సిద్ధయోగి శివైక్యము
నకు పీఠ్యుట, దాదాపు 25-30 సంవత్సర
ములకు రామయోగి జన్మించెను. ఇరువు
రును శైవ సంప్రదాయానుయాయులే
గాక కన్నాని జిల్లావారే యగుటవలన
సిద్ధయోగిరచనల ప్రభావము రామయోగి
రచనలపై యుండుననుటలో విప్రతిపత్తి
ఉండదు. పై పేర్కొన్న రచనలలో
సం. 9 నుండి సం. 13 వరకుగల రచ
నలు అవేషేగతో నందికొలువూరి సిద్ధ
యోగి రచించి యుండెను. సిద్ధయోగి
కృతులను అనుసరించి కవిరామయోగి
స్వీయకవితా ప్రాగల్భ్యన వేదాంత
సూత్రములు, నవపద్య పుష్పమాలిక,
పంచరత్నములు, యోగీశ్వర విలాసము.
షట్స్థల దర్పణము అ నెడు రచనలను
చేసెను. వీనియందును కొన్ని ముద్రితము
అని తెలియుచున్నది, కవిరామయోగి
కృత నవపద్య పుష్పమాలిక మహానంది

లింగాంకితముగ రచింపబడినది. (నంది
కొలువూరి సిద్ధయోగి కృత నవపద్య
పుష్పమాలిక 'సమాలోచన' సంపు
టము 13 సంచిక 24, 25 లో ముద్రి
తము) కవిరామయోగి కృత నవపద్య
పుష్పమాలికలోని పద్యమొకటి 'మహా
నీయుల చరిత్ర'లో ఉదాహరింపబడినది.
ఆపద్యమిది :

సీ. గూలాంగ మందు రజోగుణయుక్తుడై
జీవాత్మ జాగ్రతచే నటించు
మును కొని నూత్నాంగమాన సత్వగుణ
మంత

రాత్మ స్వప్నావస్థయై నటించు
కారణ వేదాంబు గదిసి తమోగుణ
లిప్తమై పరమాత్మ సుప్తిజేయు
తలప విశ్వుండు నేత్రస్థానమందున
జాగృత సల్పు లేజగుడు (కంఠ)

గీ మందు స్వప్నంబుజేయు
హృన్మందిరమాన
వెలసి ప్రాజ్ఞాండుసు ప్రిగావించు
ననుచు

దెలిసి యనుభవరీతి వర్తించు యోగి
నశ్య ధవళాంగ! శ్రీ మహానందిలింగ!
కవిరామయోగి రచించిన ప్రదీపదీపిక
లోని గెంతు పద్యములు లభించినవి.
ఆ పద్యములివి.

కం. దీపవన కభిలధువన
వ్యాపకునకు విశ్వసంభవస్థితి లయని
ర్వాప్యపకున కమృతమయ సుఖ
రూపకున కనంత పిశ్య
మాపాత్మనకున్.

కం. సంతతభక్తిజ్ఞాన జ
నాంతర్యామికిని ద్రిజగదంతర్మునకా
ద్యంత విహీనున కామ్నా
యాంత నికాంతునకు సచ్చిదానందు
నకున్

పై పద్యములు వ్యవ్యంఠ పద్యములనుట స్పష్టము. ప్రదీపదీపిక సైకము వేదాంత విషయాత్మకమయి యుండును.

తెలియవచ్చినంతలో కవిరామయోగి కృతులు పదమూడు కలవు. ఇందుకొన్ని నూరు సంవత్సరములనాడు ముద్రితమగుటచే ప్రస్తుతము తత్కృతులు అలభ్యములుగ నున్నవి. ఈ కవిరచనలు ఆటచాటు పించెవరె దాగివున్నవి. అందువలననే ఈ కవి, కవిచరిత్రలకు సాహిత్యచరిత్రలకు ఎక్కడ 'మరుగుపడిన మాణిక్య' మైనాడు. గవేనణ తాధను టిశలరగు జిజ్ఞాసువు లెవరైన 'తడకనపల్లె కవిరామయోగి జీవితము-సాహిత్యము' అను అంశముపై పరిశోధన గావించినచో మరికొన్ని విశేషాంశములు వెలుగునకు రాగలవు.

X ఇతరవివరములు : ఈ మహిత చరితుడు కవిపుంగవుడేగాక యోగిపుంగవుడు కూడ. విస్తరభీతిచే వీరి మహిమ దిసములను ఈవ్యాసములో పేర్కొనలేదు. శివాద్వైత త్విజ్ఞుడగు ఈ మహనీయుని శిష్యప్రశిష్య పరంపరవారు నేమను ఉన్నాడు. తడకన పల్లెగ్రామములో వీరిసమాధి మందిరముకలదు. ప్రతి సంవత్సరము మార్గశిరబహుళ తదియనాడు వీరి సమాధిమందిరము కడ ఆరాధనోత్సవములు నిర్వహింపబడుచున్నవి.

ఈమహనీయుని మహిమాదీకములు 'మహనీయుల చరిత్ర కక్కిరివి. ఎన్నో కృతులను రచించిన ఈ కవి విస్మయకరమైనాడు, కవిచరిత్రలకు సాహిత్యచరిత్రలకు ఎక్కలేదు. కనుక ఈవ్యాసము శేవలము సాహిత్యద్వైతముతో వ్రాయబడినది. కవిరామయోగిని గురించి చెప్పిన అజ్ఞాత కర్తృకమగు మరొక రాటుపద్యముతో ఈ విస్మయకవి పరిచయవ్యాసమును పరిగమప్రమా చేయుదును.

2. అల్లసాని వాని ఊహలు జిలికలి

—శ్రీ లోకా జగన్నాథకావ్య

ఆంధ్ర కవితా పితామహుడు అల్లసాని. ప్రబంధ రచనకు శ్రీకారం చుట్టినవాడు అల్లసాని. అష్టాంగజాలలో అగ్రస్థానాన్ని పొందినవాడు అల్లసాని. అల్లసాని కింతటి పేరుప్రఖ్యాతులు రావటానికి ప్రధానమైన కారణం ఆయన 'స్వారోచిష మనుసంభవము'.

కీ॥శే॥ వేటూరి ప్రభాకరకాశ్రిగారు ఈ గ్రంథాన్ని 'మనుసంభవ' మన్నారు. వారి అభిప్రాయానుసారము మొత్తము ఆరు ఆశ్వాసాలు గల ఈ ప్రబంధమున తొలి నాలుగు ఆశ్వాసముల వరకు 'స్వారోచిషసంభవము' తరువాత చివరిదాకా గల రచన 'స్వారోచిషసంభవము'. ఈ గొండింటి కలయికే 'మనుచరిత్ర' లేక 'మనుసంభవము'.

దీనిని అద్యంతం ఒక్కసారి పరిశీలించిన 'అల్లసానివాని అల్లిక జిగిలి' అన్న నానుడి నిజమేనని దోపక మోసదు. ఎందరో ఈ మనుచరిత్ర అనే ఊర సాగరాన్ని తమ విజ్ఞాన మనే కవ్యంతో మధించి నిశ్చిప్తమై ఉన్న విషయ సుధా

కలకాలను ఎన్నింటినో వెలికితారు. తీస్తున్నారుకూడ.

వారి సరసన నిలబడాలనే ఆత్మకలతో చేసే ప్రయత్నం మాత్రం కాదుకానీ, ఊహజనితమైన విషయాన్ని సాహితీ పితామహుడు అందజేయాలన్న సంకల్పంతో చేస్తున్న ప్రయత్నమే ఈ వ్యాసోద్దేశం. ఇక ప్రస్తుతానికొస్తే—

ఉ॥ ఎవ్వరె వీవు భీతహరిణక్షణ!

యొంటి జరించె దోటలే

కివ్వన భూమి భూసురుడ నే

బ్రవరాఖ్యుడ ద్రోవ తప్పితిన్

గ్రోవున నిన్న గాగ్రమానకున్

జనుదెంచి పురంబుజేర నిం

కవిధి గాంతు? దెల్పగదవే?

తెరువెద్ది? శుభంగు నీకగున్,

(మను. ద్వి. అ. 89 ప.)

ఇది ప్రవరాఖ్య ఉవాచ. అల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు ఈ పద్యంలో తన ఊహల నెన్నింటినో దాచిపెట్టాడు. ఎన్నో గమ్యతయిన విషయాలకు అద్దం పట్టేటట్లు చేశాడు. తన భావాలను ఈ పద్యంలో నిశ్చిప్తం చేస్తూ ప్రాణప్రతిష్ఠ చేశాడు.

ఈ పద్యంలో మనకు కనిపించే ప్రశ్నలు ఆయిదు.

1. నీ వెవరివి? 2. తోడులేక ఒంటరిగా చరించుట తగునా? 3. దోవ తప్పి కష్టాలలో ఉన్న నేను బయటపడేదెలాగ? 4. నీవు సహాయం చేయగలవా? 5. నాకు దారి చూపగలవా? సాధార

చం. తడబడి యేడ్వ నేల మన

తాతలు తండ్రులు నిట్టులేకదా

పుడమిని బాసి పోనీ రారిక

పూర్వమునుండిన చోటు జేరగా

నడకలు నిల్చిపోయెనిక

నాటికి నేటికి జ్ఞాపకంబుగా

తడకన పల్లె. రామగుర్రు

దాపునజేరి తరించుచిత్తమా!

గరిగా కనిపించే ఈ ప్రక్కట అసాధారణమైన ఉపహాస నిర్మింపిన తరువాత త్రిప్పించుకుంటూ ఉన్నాయంటే అతిశయోక్తిగా ఉంటుందేమో! కానీ నిజానికది నిజం.

దురదృష్టవశాత్తూ ప్రవరాఖ్యుడు కొమవత్పర్వత ప్రాంతాలలో చిక్కుబడి తన స్వస్థలానికి చేరే మార్గం తెలియక అప్పటి క్రమయోజనకర్తలగుటగా అలా తిరుగుతూ, తిరుగుతూ ఒక చోట ఆగాడు. ఎందుకాగాడు? ఏదో కాసలొస్తోంది కాబట్టి ఆగాడు. ఏం కాసన? నరవాసనా? కాదు తాంబూలం కాసన. తాంబూలం వేసుకునే వాసన. తాంబూలం ఏ పకుపక్ష్యాదులో వేసుకోవాలి! ఎటుదిగి మౌనవులే వేసుకోవాలి. అంటే తనకు సమీపంలో ఎవరో మనఃపూరితంగా రన్నమాట. ఇక తన సమస్య పరిష్కారమైనట్లే, అని సంబరపడ్డాడు.

ఇక మెల్లమెల్లగా అవైపుకు వెళ్లాడు. అతడలా వెళ్ళగానే దర్శనమైంది విద్యుల్లతావిగ్రహి, శతపత్రేక్షణ చంచరీ చివర, చంద్రాస్య, చక్ర స్తని, నర నాభి, నారీశోమణి వయాధిని.

అవిడ చేప్తున్న పరిశీలించిన తర్వాత ప్రవరాఖ్యుడు పల్కిన పలుకులే ఆపద్యం. ఆ పలుకులను ఒక్కొక్కటిగా పరిశీలిద్దాం. ప్రవరు దామెను చూడగనే 'ఎవ్వరే వీవు భీతహరితీక్షణ' అన్నాడు. అవిడ ప్రవరుణ్ణి చూచినవెంటనే 'యుగం యుగక్కటక నూచిత కేగ పదారవింజయో, లేచివలంబులుండుమును లేనదు మల్లలనా' దేటట్లు గాపోయి ఒక పోక చెట్టుచాటున నిలబడింది. ఈసంరంభాన్ని చూచాడు ప్రవరుడు. ఏమిటాసంరంభం. పరపురుషు డెవ్వరో చెప్పా పెట్టకుండా ఇక్కడికి వచ్చేశాడే! అన్న భావాన్ని మనసులో ఉంచుకొని చూపులద్వారా

అందోళనను కృత్రిమం చేసి సంరంభం. ఆ పరిస్థితిని ఆమె మాఖకవళికల ద్వారా గ్రహించుకున్నాడు. అది అట్లే జ్ఞాపక ముంచుకున్నాడు.

మిగతా చూపులేవీ తనకరసరంలేదు. ఆమె తరువాతచేప్తుందిమీదికి కూడ ఆరిని మనసు పోలేదు. ఇలా తాను చూచి వయాధిని అవస్థను మనసులో ఉంచుకొని 'భీతహరితీక్షణ' అన్నాడు. భయపడిన జంకకన్నులవంటి కన్నులు కల్గిన దానా! అని అర్థం. ఇలా ఆడిగి వెంటనే తన పెద్దరికాన్ని బయట పెట్టుకున్నాడు.

వయానులో తమకంటే చిన్నదైన అదుదానిని 'రావే, పోవే' అని పిలవడం అనాదే కాదు ఈనాటికీ వామకలో కద్దు, దీనిని దృష్టిలో ఉంచుకొని పెద్దన ఈపద్యంలో ప్రవరుని చేత రెండుమార్లు (ఎవ్వరే; తెల్పగదవే అని) అలా అనిపిస్తాడు. అంటే వయానులో వయాధిని ప్రవరుని కంటే చిన్నదన్నమాట.

'ప్రవరాఖ్యుని ఈ ఉపోద్ఘాత మంతా ఎందుకూ? అంటే 'తెలువెద్ది' అనే ప్రక్కట సమాధానం కోసమే. అసలు విషయం ఇది. తన ఊరికి పోయే మార్గాన్ని అవిడ చెప్పాలి. అందుకు ఇంతి రాధాంతం చేశాడు. ఇక చిట్టచివరిలో ఒక కోసమెరుపు ఉంది. ఇంతా తన పోదినంతా చెప్పకుని తన సమస్య చెప్పి ఊరికి ఉంటే కావుంటుందా? అంతో, ఇంతో, కొంతో ఏదో ఒకటి వ్వాలి. ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండా ఎవరూ ఏకారాగిని చేయరుకదా! అయితే అవిడ మనకు సహాయంచేస్తే తనే మిక్కిలగుడు. ఏమంది కోబట్టి తనదగ్గర. ఏమీలేదు. కాబట్టి 'కుభంటు నీకగను' అని ఆశీర్వాదించాడు.

వయాధిని తనకామదృష్టికలను కాసేవైనా కట్టి పెట్టి ఆరిని చరిత్రను

విన్నదో, లేదో, సహాయం చేస్తుందో, చేయదో ఈసందేహాలకు అసలు తాత ఈయలేదు ప్రవరుడు. కాని ఆశీర్వాదించాడు నీకు కుభము కలుగుగాక! అని. ఏమి వెట్టిబ్రాహ్మణుడు ప్రవరుడు. ప్రవరుడేగాదు ప్రతిబ్రాహ్మణుడూ అంటే. కేరళం ననుస్కారం పెడిలేచాలు 'అస్త్రేకృత్యాభివృద్ధిరస్తు! సకలవాంఛా ఫలసద్ధిరస్తు!' అని దీవిస్తు టారు. అగన్న జరుగుతాయో! జరుగుతాయో జరుగువో, ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండా, ఒకసహాయం అభించిన నానికంటే మిక్కిలంగా ఆశీర్వాదించడం ఎదుటవాడి అభివృద్ధిని కోరుకోవటం సత్ప్రాణుని లక్షణం.

ఇక్కడి ప్రవరుడు కుద్ధశ్రోత్రియుడు. జ్ఞాని, జైగా సహాయాన్ను క్షున్నాడు. ఇలాంటిప్పుడు ఆమెకు కనీసం 'కుభం' కలగాలని కోరుకోవడంలో తప్పేముంది? ఇలా అనుకున్నాడు. పలికినాడు. పల్కినవాడు నిత్యాగ్నిహోత్రుడు. తరచార భవాదులను కోరనివాడు. నిరంతరం మోతాపితలకు వినుగుచెందకుండా నేవచేసే పుణ్యాత్ముడు. దానజపాసక్త తను కల్గినవాడు. బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పొందినవాడు. కనుకనే బ్రాహ్మణుడయ్యాడు. కనుకనే ఇతని వాక్కు బ్రహ్మవాక్కుగా మారింది.

'ఒంటి జలించె దోట లే కివ్వనభూమి' అని ఇక్కడ యాత్నాయుక్త వివేచన చేసి జ్ఞానిగా మనకు దర్శనమిస్తున్నాడు ప్రవరుడు. పరోక్షంగా ఇది మంత్రం. 'వితాక్షతికామోరభిరక్షతి యావనః; రక్షంతీ వార్థకే పుత్రాస్త్రీణాంస్వతంత్ర్య మర్హతి' బాల్యము నందు తండ్రి, యవ్వనమునందు భర్త, వృద్ధాప్యమునందు కుమారుడు స్త్రీని రక్షింతురు. స్త్రీకి స్వతంత్ర్యం లేదు. ఎక్కడకీ వెళ్ళినా సమయాకాల పరిస్థితులను బట్టి తనది ఉచితమైన వారిని

వెంటబెట్టుకొని పెళ్ళడం కులస్త్రీతన సాంప్రదాయం. అలాంటప్పుడు నీవు ఒంటరిగా ఉన్నావు ఇది తగునా? అని ప్రశ్నించాడు.

ఇందులో మనో నూత్నం కూడ ఉంది. ఈ ఒక్కమాట వరూధినియొక్క వంశాన్ని పరోక్షంగా తేలిచేస్తుంది. కులస్త్రీలు ఒంటరిగా చరించరు అని న్యాయశాస్త్రం చెప్పేకాలంలో వరూధినిని కవి ఒంటరిగా చిత్రించాడు అంటే అవిడ కులస్త్రీకాదనే గదా!

ఇక ప్రవరుడు తన పెద్దరికాన్ని కట్ట గట్టుకున్నాడు. తన కేడురుగా అపరిచిత స్త్రీ. అపరిచితుల మనస్తత్వ మెట్లాంటిదో సాధారణంగా తేలియిడి. విజన ప్రదేశంలో, కష్టంలో ఉన్న సమయంలో శేడవానికి పెన్నిధివలె ప్రవరాఖ్యునికి వరూధిని కనబడింది. కనబడిందికదా అని సుబరపడి ఊరికే మాట్లాడి అవిల్లి విసి గించి. అపె తనకార్యాన్ని కూడ కానీ కుండ చేసుకునే వివేకశూన్యుడుగాడీ ప్రవరుడు. ఉండే విషయాన్ని చెప్పాలి. చెప్పేవిషయం స్పష్టంగా ఉండి, విశేషాడికి అర్థమయ్యేరీతిలో ఉండాలి. అదే రీతిలో చెప్పాడు ఒకే ఒకముక్కలో, 'నే ప్రవరాఖ్యుడ. గ్రొవ్వున నిన్నగాగ్ర మునకున్ జనుదెంచి ద్రోవద్రప్పి' నానని.

ఏదో యింట్లో ఉండేది అంతో, ఇంతో తిని కలో, గంజోత్రాగి, కడుపు నింపుకుని కృష్ణారామా అనుకోకుండా బళ్ళుక్రొవ్వెక్కి ఇక్కడికి వచ్చాను. దురదృష్టవశాత్తూ దారి తేలిక యవస్థ వడుతున్నాను. అన్నాడు. దీన్ని నిదానంగా పరిశీలిస్తే. 'అత్రపరుణ్ణి అవకాశం గనుకవరించుదంటే యాత్రాయాత్ర విచక్షణా జ్ఞానాన్ని కోల్పోయేటట్లు చేస్తుంది. ముందు వెనుకలు ఆలోచించ నీయకుండ చేస్తుంది. కనుక నిర్వహమైన

మనుచరిత్ర పునశ్చరణం - 1

3. మనుచరిత్ర అవతారిక

—డాక్టర్ మిరియం రామకృష్ణ

మనుచరిత్రలో మొదట మనల్ని ఎంక గానో ఆకట్టుకునేది అవతారిక. ఇందులో మొత్తం 47 పద్యాలున్నాయి. ఇందులో ఒకటి వచనం. తొమ్మిది సీసపద్యాలు. (5, 11, 12, 18, 26, 30, 34, 36, 42). రెండు మహాస్థంభాలున్నాయి. 17 కంభ పద్యాలూ, ఒక ఆటవెలదీ, నాలుగు లేట గీతులూ తలియ్యవి ప్రసిద్ధ వృత్తాలు. ఇతన్ని ఎందుకు లెక్కించవలసి వస్తోందంటే పెద్దన అవతారికలోనుంచీ కూడా ఛందోరూపాల సంపిక చేసుకోవడంలో ఎలాంటి తూకం పెట్టుకున్నాడో గమనించాలని.

అవతారికలోని విషయాల్ని పెద్దన ఎలా రూపొందించుకున్నాడు? మొదటి 5 పద్యాలలో ఇవ్వడేవరకే స్తుతి. ఒక మనస్తత్వాన్ని కలిగి, లభించిన దానితో సంతృప్తి పడటం అనేది ఉత్తమ మానవుని లక్షణం' అనే విషయం సుస్పష్టమౌతుంది.

అగలు సమస్య 'పురంబు జేర నింక వ్యధి గాఢు? ఇపుడు నేను మాడారి కెలా పెళ్ళాలో తేలిటంలేదు!? దిక్కు తోచటంలేదు. ఇదీ సాపరస్థితి. ఇక నీవెనా 'దెల్పగద జే?' నీవు నాకుసాయ పడగలవా? దారిమాటించి పుణ్యం కట్టుకోగలవా? అంటున్నాడు. సంబాధనలో 'జే' అని పిలవడం ఈనాటికీ వైదికుల ఇండ్లలో ఉంది.

భవిష్యత్తును ఊహించుకోకుండ నిష్క్రమటంతో అలా ప్రవరుడు అశీర్వ

పద్యంలో గురు స్తుతి. రెండు పద్యాలలో అభిమానకవుల ప్రస్తావన. ఒక పద్యంలో కవిని ఎద్దేవా చేయడం. తరువాత రాయల స్వరూపస్వభావాల రూపరేఖల వర్ణనతో అతణ్ణి మనముందు నిల్పుతాడు. రాయలు పెద్దనతో ఏం ప్రస్తావించాడు? ఏం కోరాడు? ఎలా సన్మానించాడు? మనం స్వయంగా వినవచ్చునీ అవతారికలో.

రాయల వంశాన్నంతటిసీ చరిత్ర చెబు తున్నట్లు గాకుండా కథ చెబుతున్న రీతిలోనే వివరించాడు పెద్దన, అ తరువాత. ఇందులో మనం గమనింపవలసినదేమిటంటే కృష్ణరాయల పూర్వశంక కథ ఒకటి. రాయల వర్తమాన వృత్తాంతం ఒకటి. మొదటిదంతా గతాన్ని వివరించ దించాడు. అది తర్వాతి కథలో కొన్ని ఒడిదుడుకులతోనైనా 'సుఖాన్నికలుగ జేస్తూ సుఖాంతమైంది.

'మనుచరిత్ర' "వరూధిని ప్రవరాఖ్యుల వృత్తాంతం" తెలుగు సాహిత్యం ఉన్నంతకాలం నిత్యమారినంగా విరాజిల్లుతూనే ఉంటుంది. కారణం అల్లనాని అల్లిక జగిదిగే కాదు, ఊహల జరి విలి కూడ. మహాత్కృష్టమైన భావాలను మదిలో ఉంచుకుని, వాటికి అక్షరరూపాన్నిస్తూ ప్రతిపద్యాన్ని ఎంతో జాగ్రత్తగా రచించిన పెద్దనామాత్యుడు సాహితీ రక్షణలకు చిరస్మరణీయుడు కూడ.

డం, రెండోది నిజంగా తాను చూస్తున్నదే చెప్పడం. మొదటిది తాను విన్నది మాత్రమే. రాయల గుణగణాలనూ విజయాలనూ మొత్తం వ్యక్తిత్వాన్ని పెద్దన పదే పది పద్యాల్లో ఇమిడించడమే గొప్ప సంగతి.

తరువాత ఐదు కందపద్యాల్లో షడ్వ్యం తాలు. ఇదే అవతారిక బాహ్యస్వరూపంలో కనిపించే ప్రణాళిక. దీన్ని మనం వివరంగా పరిశీలించాలి.

అవతారికలోని మొదటి మూడు పద్యాల్లోనూ మనల్ని ఆకర్షించే సంగతి ఒకటైంది. కృష్ణరాయల శ్రేయస్సును కోరుతూ ఈ మూడింటిలోనూ త్రిమూర్తులను స్తుతించాడు. ఈ మూర్తులు వరుసగా విష్ణువు, శివుడు, బ్రహ్మ (హరిహర హిరణ్యగర్భులు) కావడం గమనింపదగింది. అంతే కాదు వీరు ముగ్ధురీ వారి భార్యల సహకారంతో ఉన్నట్లు చిత్రించడం పెద్దన ఉద్దేశం.¹

ఇష్టదేవతా స్తుతిలో త్రిమూర్తుల తర్వాత, పెద్దన తీసుకున్నది శేవలం ఇద్దరినే. గణపతి, సరస్వతి. వీరిద్దరూ రాయలకు కాకుండా తనకు శుభాలిచ్చి సహకరించాలని ప్రార్థించడం కూడా గమనించాలి.²

మొట్టమొదటి పద్యంలోనే పెద్దన భూస్వామ్య వ్యవస్థకు చెందిన కవిగా మనకు కనిపిస్తాడు. ఈ పద్యంలో బామ్మ ఒకటైంది. అది విష్ణువు లక్ష్మీదేవితోనూ భూదేవితోనూ కూడుకుని ఉన్న చిత్రం, నిజానికి ఆ బామ్మలో భూదేవి లేదు. విష్ణువు రొమ్మమీద కన్తూరి మచ్చ కనిపిస్తే చూసేవారు అది భూదేవి కాబోలు ననుకున్నారు. ఈ భ్రమను పెద్దన చాలా బాగా చెప్పాడు. మనం చూసేది ఒకటి; చెందేది అర్థం చేసుకునేది మరొకటి. ఏది నిజం! తాత్కాలికంగా ఆయనా

దేన్ని చూస్తామో అదే నిజం. ఆ నిజానికి మరోపేరు భూమి. సనందనాది భక్తులు కన్తూరిమచ్చని చూసి భూమి అనుకుంటారు. ఈ భ్రమ కలిగించిన ఘట్టం విష్ణువు లక్ష్మీదేవిని కాగిలించుకుని ఉండటం.³ ఆ కన్తూరి లక్ష్మీదేవిదే! కనుక లక్ష్మీ లేనిదే భూమి లేదు. కానీ ఆనాడు రాజాకి కావలసింది భూమే! అందుకే ఆ దండయాత్రలు!

రెండో పద్యంలో కనిపించే దృశ్యం భారత గాథలోని కిరాతాజ్ఞానీయాన్ని గుర్తుచేస్తుంది. ఈశ్వరుడు కిరాతుడయ్యాడు. అర్జునుణ్ణి కరుణించాడు. పార్వతి వేళాకోళం చేస్తుంది. శివుడు చిరునవ్వు నవ్వుతాడు. ఈ దంపతులు దేవతల్లాగా కనిపించరు. మనుషుల్లాగే ప్రవర్తిస్తారు. అందువల్లనే మనం స్పందిస్తాం.⁴

బ్రహ్మ నాలుగు ముఖాలతోనూ వేదాలు చెడువుతున్నాడు. పద్యంమీద కూచుని. మునులంతా వచ్చి వింటున్నారు. ఆయన ప్రక్క సరస్వతీదేవి కూర్చుంది. ఇంతవరకూ వర్ణనలో విశేషం లేదు. కానీ పెద్దన తన ఉహని కొంచెం పెంచాడు. ఒక తుఫాను గాలి వీస్తే మేరుపర్వతంలోని గుహలన్నీ ప్రతిధ్వనిస్తాయి. అలాగే బ్రహ్మముఖాల్లో వేదం ప్రతిధ్వనిస్తోంది.⁵

ఈ మూడు పద్యాల్లోనూ మనకు కనిపించే రిసర్వని గమనించదగింది. వరసగా శృంగారం (భక్తి), వీరం (ఉత్సాహం), కాంతం (నిశ్చలత) ఈ మూడింటిలోంచి తొంగిచూస్తున్నాయి.

గణపతిని శిశువుగా చిత్రించి అర్చనారీశ్వరుడి ఒడిలో కూర్చుని పాలుత్రాగుతూ అల్లరిచేసేవాణ్ణిగా పెద్దనగారు చిత్రించారు. అయితే గణపతి పాముని చూసి తామరతూడు అనుకోవడం లాగ్నోవ

డం మనకు నవ్వు తెప్పిస్తుంది. అనందమూ కలుగుతుంది ఆ శిశుక్రీడచూస్తే.⁶

వీణ వాయిం చే సరస్వతి తన ఆత్మలో ఉండాలని పెద్దన పెద్ద కోరిక. ఆమె గూఢచిత్రణకు పెద్దన వాడిన సీసపద్యం నిజానికి ఒక నమూనా (Model Poem) పద్యం లాంటిది. చిందమామ ఆమెకు చేర్చుక్క. తుమ్మెదపాట ఆమెకు శ్రుతి. ఉపనిషత్తు లామెకు శైలికలైలు అనే పెద్దన భావన అందమయింది. ఒక చిత్రకారుడి నేర్పు ఉంటే గానీ ఇలాంటి పద్యం రాయడం కష్టమే.⁷

గురువుగారి మాటలు వెన్నెలలంటాడు పెద్దన. తన పాపాలు చీకట్లు. ఆయనవల్ల తన దోషాలు పటాపంచలయ్యాయి. ఆయన శతకోపయితి. గురువును స్మరించుకోవాలనుకోవడమే గొప్ప మనసు. అది పెద్దన కుందని తెలుస్తుంది.⁸

సంస్కృత కవులకు తెలుగు కవులంతా రుణపడి ఉన్నారు. అయితే ఎవరెవరు తెలుగుకవులకు దారి చూపించారనే దానికి సాక్ష్యాలు తక్కువ. పెద్దనగారు మాత్రం తన విషయంలో పెద్ద సాక్ష్యమే యిచ్చుకున్నారు. మొత్తం 17 మంది మహాకవుల నీడ తనమీద పడిందని ఒప్పుకున్నారు. తనకు వారికల్ల వచక్కుధి (cleanliness of speech) కలిగిందన్నమాటే!⁹

తెలుగు కవుల్లో కవిత్రియాన్ని మాత్రమే స్తుతించాడు పెద్దన. అదీ ఒకే ఒక ఆటవెలిదిలో.¹⁰ మనల్ని గట్టిగా ఆకర్షించేది పెద్దనగారికి 'కుకవి'మీద ఉన్న కోపం. కుకవి నొక దొంగ అంటాడు పెద్దన. అయితే ఆ దొంగతనం సుసారపోషణ కోసమే అని పెద్దన జాలిపడతాడు. కుకవి చేసే దొంగతనం తాళపత్రాల్లో ఉన్న కావ్యాల్లో. అయితే రాజసభలో అతనిగుట్టు రట్టయిపోతుందని

జ్ఞుని అతనికి శిక్ష వడక తప్పదని పెద్దన గొంతెత్తి చాటుతున్నాడు. 11

పెద్దనగారు 'నవీన కావ్యం' రాయా అనుకున్నారు. అయితే అందుకు తగిన కథలు కోసమే ఆయన ఆలోచనలో పడ్డాడు. 12

అప్పటికే ఆయన రాయల భువనవిజయ సభలో కవిగా పేరుపొందాడు. అది రాచరిక వ్యవస్థ కనుక రాజాగారే కవులకు పెద్ద.

రాయలు 'పెద్దనతో మాటాడుతూ అన్న మాటల్లో కావ్యం ఎందుకోసం నాయులో ఎలా రాయాలో ఏ కథా వస్తువు తీసుకుంటే బావుంటుందో నూచ నలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి. 13, 14, 15, 16, 17

(1) కావ్యం దేనికోసం?

రాజాగారి దృష్టిలోంచి కావ్యప్రయోజనం ఏమిటో చూడండి. సప్త సంతానాల్లోనూ పెద్ద పేరు కావ్యానికుంది. అది చెడిపోదు. రాజా కలాంటి సంతానం కావాలి. కవి దాన్ని సృజించి ఇవ్వాలి. 18

(2) కావ్యం ఎలాగుండాలి?

రాయల దృష్టిలోంచి చెప్పాలంటే శిరీషపుష్పాల్లా మృదువుగా ఉండి అమృతంవంటి రుచి గలిగిన మాటల్లో ఉండాలి కావ్యం. 19

(3) ఏ కథావస్తువు తీసుకోవాలి? ఎందువల్ల?

స్వార్థోచితమను సుంధవం తీసుకోవాలి. కారణాలు (1) అది రసవంతమైన కథలతో ఉంటుంది. (2) కలి దోషాల్ని నాశనం చేస్తుంది. (3) పెద్దనగారి చతుర ముఖన రచనకు సరిపోతుంది. 20

(4) ఆ కథ ఏ పురాణాలలో ఉంది?

మార్కండేయ పురాణంలో ఉంది. దాన్ని అనుసరిస్తూ చెప్పాలి.

(5) ఈ రచనకు పెద్దన ఒక్కడే ఎందుకు తగినవాడు?

రాయల కాయన హితుడు.

ఆయన మాటలు చతుత్కారంగా ఉంటాయి.

పురాణాలు, ఆగమాలు, ఇతిహాసాలు, కథలు వంటివన్నీ ఆయనకు బాగా కొట్టిన పిండి.

ఆయన ఆంధ్ర కవితా పితామహుడు.

మనుచరిత్రను రాయడంలో వెనుక ఉన్న ప్రోత్సాహం ఇలాంటిది. దీన్నంత తీసి అవతారిక మనకు స్పష్టంగా తెలుపు తోంది. 21

రాయలు పెద్దనకు కర్పూరతాంబూలం ఇస్తూ కావ్యరచనకు ఉద్దీపనం కలిగించాడు. పెద్దన రాయడమిచ్చింది మహా ప్రబంధమే! ఆ ప్రబంధానికి నాయకుడు రాయలే. అంటే కథలోని నాయకుడికే రాయలకి కొన్ని పోలికలున్నాయని నూచన లేకపోలేదు.

రాయల సభ పేరు భువనవిజయం. అది ఎలావుండేది? పెద్దనగారు మొదటనే దాని రూపురేఖలను నూచించారు అవతారికలో.

'భువన విజయం' అనేది సభాభవనానికి పెట్టుకున్న పేరు. అందులో ఒక చక్కని సింహాసనం ఉంది. దాన్ని అలంకరించినవాడికి రాజాధిరాజ, వీరప్రతాప, రాజపరమేశ అనే బిరుదులున్నాయి. అతడొక మహావీరుడు. ఆయన తెల్లని వస్త్రాలు ధరించాడు. అతడు మూడు రాయర గండపెండేరం ధరించడంవల్ల దాని రత్నకాంతులు రంగురంగులుగా అతనిమీదికి వ్యాపిస్తున్నాయి. అందువల్ల ఆయన తెల్లబట్టలు ఎర్రగా పచ్చగా మారుతున్నాయి. అదిదే శ్రీకృష్ణదేవ రాయలు. అని పరాక్రమ, వ్యక్తిత్వం

ఎలాంటివో పెద్దన అన్యులంగా మార్చి కట్టించాడొక సీసంలో. 22

అతడు భువనవిజయంలో కూర్చుని పండితగోష్ఠి సలుపుతూఉన్న దృశ్యాన్ని కూడా పెద్దన చూపించిఉన్నాడు మనో సీసంలో. అందగ తెలు కొందరు వింజా మరలు వీరుడం, పండితులు వ్యాకరణ తర్క వేదాంతాలపై ప్రసంగాలు చేస్తూ ఉండడం, భటులు తళతళలాడే కత్తులు పట్టుకు నుంచోవడం, రత్నాలంకారాలు ధరించిన సామంతరాజులు సభలో విధేయులుగా కూర్చోవడం అందులోని విశేషాలు. 23

కృష్ణరాయలు చంద్రవంశంలోనివాడని చెప్పడం పెద్దన అభిమతం. రాయల వంశవృక్షాన్ని చంద్రుడినుంచి రాయల వరకూ వివరించాడు పెద్దన. అయితే ఇందుకోసం వాడుకున్న పద్యాలు కేవలం పదమూడే. 24

రాయల తండ్రి ఈశ్వరనారసింహుడు లేదా నారసింహేశ్వరుడు. అతని తండ్రి తిమ్మభూపతి ఈశ్వరుడు. ఇతని తండ్రి తిమ్మభూపతి. ఇంతవరకూ చారిత్రకంగా సత్యం.

ఇంకా నెనక్క వెళ్ళింది చరిత్ర. అప్పడది పురాణాల్లోకి పోయింది. తిమ్మభూపతి తుర్వగుని వంశంలో పుట్టిన అనే వల్ల ఒకడు.

ఈ తుర్వగుడు యయాతి కొడుకు. యయాతి తండ్రి ఆయావు. ఆయావు తండ్రి పుహరవుడు. పుహరవుని తండ్రి బుధుడు. బుధుడి తండ్రి చంద్రుడు. అదీ చంద్రవంశం.

చంద్రుణ్ణి వర్ణించడంతో పెద్దన రాయలవంశ వర్ణనకు ఉపక్రమించాడు.

పెద్దన చేసిన చంద్రవర్ణన మనుచరిత్రలో ప్రకృత పద్యాల్లో ఒకటిగా నిలిచి పోయింది. 25

చంద్రుడు పాలసముద్రంలోంచి పుట్టిడం, శివుడి తలమీద పువ్వు కావడం, దేవతలకు బువ్వ కావడం, కలువలను నవ్వించడం, విష్ణువుకి బావమరది కావడం, కళలకు నిలయం కావడం, నక్షత్రాలకు రాజు కావడం, మన్నుకుడికి మేనమామ కావడం, మూర్కుడికి తోడు కావడం ఇలా ఎన్నో విశేషాలు చంద్రుడి గొప్పతనానికి గుర్తులు.

అదే చంద్రవంశంయొక్క గొప్పతనం. ఈ గొప్పతనాన్ని చెప్పడంలో పెద్దన నేర్పు శిరీష కుమమ పేశల సుధా మయోక్తిమయం!

చంద్రుడు కొడుకైన బుధుడు మహామేధావి. వేదవేదాంగ కాస్త్రార్థాల వాసనలన్నీ పొందినవాడు. పురూవుడు ప్రజానిధి మాత్రమే గాకుండా సింహంలాంటివాడు.

ఈవిధంగా గుణాలన్నీ పురూవుడి నాటికే సంక్రమించిన చంద్రవంశంలో తుర్యసుని వంశమే తుళువ వంశంగా మారిందన్నాడు పెద్దన గారు.

తుళువ వంశంలో తిమ్మభూపతి ప్రతాపాన్ని పెద్దన కొంత అతిశయంగా మహాస్థగరలో వర్ణించాడు.²⁶ ఇతని భార్య దేవకీదేవి. వీరి కొడుకైన "ఈశ్వరుడు ఈశ్వరుడే" అనడంలో చాలా చతురతను చూపించాడు పెద్దన. ఈ ఈశ్వరుడికి తేని గుణాలేమయినా ఉన్నాయో అనిపించేలా ఒక సీసం రాశాడు. పెద్దన గారిందులో రూపకపద చిత్రాలను వాడి ఒక అందం తీసుకొచ్చాడని చెప్పాలి.²⁷

ఈశ్వరుడి భార్య బుక్కమాంబ. ఈమెకు ఇద్దరుకొడుకులు నారసింహుడూ తిమ్మరాజూనూ. కానీ ఈ తిమ్మరాజు ప్రశంస ఇందులో లేదు. నారసింహుడి గొప్పతనం మూడు పద్యాల్లో విస్తరించింది.

తండ్రి పేరుతో కలిపి ఈ నారసింహున్న ఈశ్వర నారసింహుడని కూడా అంటారు. దీన్నే తిరగేస్తే నారసింహేశ్వరుడుగా కూడా మారుతుంది. ఇతడే నరసరాజు అనీ అంటారు.

ఈ నారసింహేశ్వరుణ్ణి గురించి అద్భుతమైన సీసపద్యం రాశారు పెద్దన గారు. ఈ రాజు కవుల కన్నో దానా లిచ్చాడన్నది మనల్ని ఆకర్షిస్తుంది.²⁸

ఈయన కిద్దరు భార్యలు. ఈ యిద్దరిలో తిప్పాంబ కొడుకు వీరనరసింహారాయలు. నాగమాంబిక కొడుకు కృష్ణదేవరాయలు.

ముందు వీరనరసింహరాయలే రాజ్యమేలాడు. కానీ, అతని వెంటనే రాయలు రాజ్యానికి వచ్చాడు. ఇతనికి ఇద్దరు భార్యలే. చిన్నాదేవి పెద్దభార్య, తిరుమలదేవి చిన్నభార్య.

రాయల పరిపాలన ఎలా ఉందో మనకి సాక్ష్యమిస్తున్నాడు పెద్దన గారు ఈ అవతారికలో! దాన్ని 'రామరాజ్యం' అని పేర్కొన్నాడు.²⁹

రాయల దిగ్విజయయాత్రను - చారిత్రిక సంఘటనలను పొందుపరుస్తూ - వర్ణించడం పెద్దన గారి వాస్తవ దృక్పథాన్ని చెబుతుంది. 86-42 పద్యాలను చదివితే, ఆ విశేషాలు స్పష్టమవుతాయి.

రాయలు ఉదయగిరినుంచి కటకం దాకా జయించి, స్వాధీనంచేసుకున్నాడు. గజపతు లాయనకు లొంగిపోయారు.

మొదట ఉదయగిరి, తరువాత కొండవీడు, పిదప జమ్మి, తరువాత కొన, ఆ తరువాత కొట్టానూ, అనంతరం కనకగిరి, తరువాత పొట్నూరు. క్రమంగా మాడేములు, ఓడ్డాది, చివరికి కటకం - ఈ వరుగులో సాగింది రాయల దండయాత్ర.³⁰

రాయల ప్రతాపాన్ని అగ్నితో రూపకం చేసి అది ఎలా తోకచిచ్చులా

వ్యాపించిందో ఒక సీసంలో నిరూపించారు పెద్దన గారు.³¹

వీరరుద్రగజపతి అంతఃపుర కాంతలు వింధ్యపర్వత గుహల్లో తల దాచుకొనటాని వచ్చిందని చెప్పిన ఒక మత్తేథం³² పొట్నూరికిద్ద రాయలు పాలించిన జయస్థంభాన్ని పైనుంచి దిగే వారేకానీ చదవలేరని చెప్పిన ఒక చంపకమాల,³³ రాయలకు తమంత తామే లొంగిపోయి కానుకలు తెచ్చి ఎదురుమాస్తా నిలబడ్డ రాజుల అవస్థను చెప్పే మహాస్థగర,³⁴ రాయలు కత్తితో ఏనుగుల వంధస్థులను నరికితే, మత్తెలు జారినట్లు చెప్పిన చంపకమాల³⁵ చదివి ఆనందింపవలసిందే. అవి పెద్దన గారి ఊహవైభవాన్ని కూడా చాటుతాయి.

రాయల చతురంగబలం ఎలాంటి సాహసక్రీడలు చూపిందో ఒక సీసంలో పెద్దన గారు వర్ణించారు. ఈవర్ణన భావనా మహిమను చాటుతుంది.³⁶

ఇక మిగిలినవి వ్యవస్థలాయి. వీటివల్ల అదనంగా తెలిసేదేమింది? కాకపోతే, రాయలు గుర్రపుస్వారి చేయడంలో ఆరితేరినవాడని కత్తిపోయ బాగా సాగిస్తాడనీ కవిత్వమంటే ఆయనకు చాలా యిష్టమనీ దాన దయాగుణా లన్నవాడని తెలుస్తుంది.

ఆయన వంక లేశ్వరస్వామి భక్తుడని కూడా పెద్దన గారు వ్యవస్థలాల ముగింపులో నూచించారు.

పెద్దన అవతారిక కృష్ణదేవరాయల పేరుకీ ప్రతిష్ఠకీ ఒక ఆశురరూపమయిన అద్భుత చిత్రిం.

అభ్యయన సూచికలు

1. ఇది అదికవి నన్నయగారి మార్గాన్ని అనుసరించడమే. ఆయన అవతారికలో కూడా ఈ అద్భుత భావన ఉంది-త్రిమూర్తు విషయంలోనూ.

2. మొదటి మూడు పద్యాలలోనూ
1 కృతార్థజేయ కుభదృష్టిన్ గృష్ణ
రాయాధిపున్ 2 కృష్ణరాయుల కృష్ణ
కుభప్రతి పాదిగావుతన్ 3 విభవో
జ్వలుః జేయతః గృష్ణరాయునిన్
అని ఉండగా తరువాత రెండుపద్య
లోనూ 1 గజాశ్యునిః గొల్తు : భీష్మ
సిద్ధికిన్ 2 నలువరాణి మదాత్మిలో
వెలయుః గాత అని ఉండటం గను
నింపదగింది.
3. 'శ్రీ వక్షోదకురంగ నాథ మెదపై' అనే
పద్యం.
4. 'ఉల్లమానందు నక్కటిక మానుట
మీ కులమందుఁ గంటి' అనే పద్యం.
5. 'నాలుగు మోములన్ నిగమనాదము
లున్నలిలన్' అనే పద్యం.
6. అంకమః జేరి శైలతనయాస్తన
దుగ్ధములాను జళ' అనే పద్యం.
7. చేర్చుక్కగా నిడ్డ చిన్నిజాబిల్లిచే...
అనే పద్యం.
8. కొలుతుక్ మద్గురు విద్యానిలయున్
అనే పద్యం.
9. వనజోక్షపము కామలూరుతనయున్
10. వ్యాసరచిత భరతమ్నాయమాంధ్ర
భాషగ నొనర్చి...
11. భరమె తోచు కటుంబరక్షణకుగాఁ
బ్రాల్మలి...
- 12 అని యిచ్చదేవతా వందన....
- 18.-17. భువనవిజయాఖ్య సంపద్యవన
స్థితి అనే పద్యంనుంచి కావున
మార్కండేయ పురాణోక్త ప్రకా
రంబునం...
18. సప్త సంతానములలో ప్రకన్తిగాంచి
19. కృతిరచింపుము మాకు శరీషకుసుమ
వేళం సుధామయోక్తుఁ బెద్దనార్య
20. మనువులలో స్వాకోచిష మనుసం
భవమరయ...
21. హితుడవు చతురవచోనిధివతుల...

❀ కి ట్టి కీ ❀

— శ్రీ కొట్రా మల్లికార్జునశర్మ

అదినామ ఎదురుగా ఉండే మాకిటికి
అందులోనుండి ముద్దమందారాలు -
గులాబీలు

సన్నజాజాలు - సంపెంగలు
చిలుకలు - గోర్వంపలు - ముచ్చటగా
కన్పిస్తాయి

పిచ్చి మోలోకాలు ఊరపిచ్చుకలు

22. ఉదయాచలేంద్రము మొదల నె
వ్వని కుమారతప...

23. ఇందీవరంబుల నీను క్రాల్మముల శర
దిందుమాఖలు...

24. కలశపాథోరాశి అనే పద్యంనుంచి
అంబోధివసన విశ్వంధరా వలయంబు
అనే పద్యందాకా.

25. కలశపాథోరాశి గర్భవీచిమత్లి కడు
పార నెవ్వని కన్నతల్లి.

26. ఘనుడై తిమ్మపేటేగ్రణి...

27. నిజధుజాత్రిత ధారుణీ వజ్రకవచంబు.

28. అక్రాంతవిక్రాంతసాసారలక్ష్మికి కవి
కదంబము చాతకముల జేసె.

29. తొలగెను ధూమశేతు త్తోధ

30. తొలుదొల్ల నుదయాద్రి శిల దాకి
తీండించు...

31. అదే పద్యం.

32. ధర కంఠాశుల కృష్ణరాయుల
చమాధాటిగతిన్.

33. అభిరతిః గృష్ణరాయుడు...

34. ఎకరాలన్ మందువా సాహిణముల.

35. మదకలకుంభి కుంభ నవమాక్తికముల్

36. వేదండ భయద కుండాదండనిర్వాం
తవమధువుల్ పైఁజెల్మివారి గాగ

(* *)

పూలతో ఆడుకుంటూ - రెమ్మలతో
దాక్కుంటూ
దాగుడు మూతలాడుకుంటూ
దర్శనమిస్తాయి

ఆకిటికిలో నుండే
చల్లగాలులు - పిల్లగాలులు
రంగులు మాన్పుతున్న బయటి ప్రపంచం
కాళ్ళపై నందాన్ని తనివితీరా

చవిచూస్తూ
బెల్ల మోగించుకుంటూ - పైకిళ్ళమీద
వెళ్ళేపిల్లలు

హ్యోండుపంపు దగ్గర - నీళ్ళు
తోడుకుంటూ

సరసాలాడుతున్న ఆడవాళ్ళు
అఫీసుకు వెళ్ళడానికి - స్కూలుకు వెళ్ళడానికి
చేసే చిరువ్యోగులు

మొరమోరాల దగ్గర్నుండి - కంచి
పట్టుచీరలదాకా

వ్యాపారం సాగిస్తూ - సామ్య
చేసుకుంటున్న వ్యాపారులు

ఆడపా దడపా చిల్లర దొంగతనాలకు
ఆడవాళ్ళను ఆటపట్టించడానికి
అక్కడే తచ్చాడే చిల్లర దొంగలు -
టక్కరి యువకులు

ఇప్పుడిప్పుడే తొంగిచూస్తున్న
అల్లరివయస్సుకు మురిసిపోతూ
అయ్యారాలు ఒకకపోస్తూ
కాలేజీకళ్ళ కన్నెపిల్లలు

అందరు ఆకిటికి నుండే
అందంగా సాక్షాత్కరిస్తారు
అందువల్లనే ఆకిటికి
మాఇంటి నాకిటికి
నాకూ బయటి ప్రపంచానికి
అందమైన 'బయస్కోప్'

4. శ్రీ మాదిరాజు రంగారావుగారి 'సమయ స్పందనం'

(ఒక పరిశీలన)

— శ్రీ పి. రఘురామయ్య

డా॥ మాదిరాజు రంగారావుగారి 'వెలుగులో ఈ నేలపై, అన్నకావ్యం' 1974 లో సాహితీ బృంద ప్రచురణగా ఆవిష్కృతిమైంది. ఇందులో కవియొక్క జాతీయదృక్పథంతోపాటు ప్రజాస్వామిక సమసమాజ వినియోగపై కవి భావనలు వ్యక్తీకరింపబడ్డాయి. ఆధునిక కావ్యరీతి ఈకవిలో వైవిధ్యం పొందిన విషయం ఇందులో నూచితం. 'సమయ స్పందనం' అన్నది ఈ కావ్యంలోని మొదటిభాగం.

ఈకావ్యంలో భవిష్యదాకారూపాన్ని నూచించడం మాత్రమేకాక, వర్తమాన స్థితులనీ ప్రదర్శిస్తూ వ్యక్తి సమాజాల పరస్పర ప్రభావములను విశదీకరించడం, కళామయంగా వ్యక్తీకరించడం జరిగింది.

చూచింది ఈ ధాత్రి

ఎన్ని సంధ్యామూలాలో?

తోడిగాయి స్వాతంత్ర్యానికి

ఇరవై ఐదు రేకులు. (పుట. 1.)

స్వాతంత్ర్య పుష్పం ఇరవై అయి దేర్చుగా వికసించిందని చెప్పడంలో హృద్యమైనకుభకరమైన భావం ఉంది. ఇది జాతీయతాస్ఫురు దృష్టిలోఉంచు కొని వ్రాసినది. కవికి ఈ స్వాతంత్ర్యం మీదగల మమకారం స్పష్టమవుతున్నది.

ఇందులోని సంధ్యామూలాలు అనేకానేక క్లిష్టపరిస్థితులకు ప్రతీకారంలో గ్రహింపబడ్డాయి. దేశం ఎదుర్కొనే అనేక కష్టనష్టాలే ఈ సంధ్యామూలాలు. అయితే సుఖప్రదభావన కూడా గర్భిత

రించుకుందనే చెప్పకపోవాలి. సంధ్యలు రెండుకదా! ఒకటి ఉదయసంధ్య రెండోది సాయంసంధ్య. ఒకటి వెలుతురుకు, రెండోది చీకటి కీ ఆకరాలు.

త్రివర్ణ పతాకానికి మొదట

చేకాక వందనం మనం

మాచ్చటించు కందాం

మనలో మాటగా అన్నీనూ

(పుట. 1)

కవియొక్క జీవితంలో జాతీయ భావం కూడా మానవీయదర్శంతర్భాగంగా రాణిస్తూనే ఉందని చెప్పకపోవడానికి ఇదొక ఉదాహరణ. ఈ సమన్వయ దృష్టి కొందరు ఆధునికులలో లోపించి వారి కవిత్వం పాక్షికమైపోయింది.

ప్రాక్ సరసి నూర్పుని వలె

సరదాపూచిన పందిట్లో

ఏవేవో ఏకరపు పెట్టి

దండలు త్రెంచేయమనీ

ప్రదర్శన నిలిపేయమనీ

ఎలా అనగలను చూస్తూ చూస్తూ

ఇంతటి సంశోషం సంరంధింలో

నేనూ భాగస్వామివై.

"సరదా పూచిన పందిరి" అన్నపలుకు బడి కవిసృజనలోంచి వచ్చింది. అందుకే కవి సృష్టికర్తతో ఆభేదాన్ని పొందు తాడన్న భావం సహృదయులకు విదితమే. మాట్లాడుకుంటున్నట్లుగా కవి త్వగ వ్రాసేలక్షణం కనబడుతున్నది. అని చెప్పకపోవచ్చును. గోపాలచక్రవర్తి, రంగారావుగారులు కందుర్తికి సహచరు

లుగా భావించడంలో అనాచిత్యంలేదు. వచనకవిత్వ ప్రచారసరిలో మూలంగానే కవిత్వంలో సరళత్వాన్ని మాదిరాజు వంటి కవులు సాధించినారు. పైపై ఖండి కలో కవియొక్క సహృదయత శ్రేయోభిలాషావహంగా సాగింది.

ఎన్నివందల ఏడ్డుగానో

శిలవలెపడి ఉన్న

మానముఖం ఈనాటికి

ఊదబడిన శంఖమై

జడ హృదయం ఈనాటికి

మీటబడిన వీణయై

పొందుతుంది ఆకాశం

అపూర్వసాదా విష్కారం!

ఇందులో కవిశ్రేష్ఠున్న ఆకాశం ప్రజాజీవనానికి ప్రతీక. మీటబడినవీణ చైతన్యం పొందిన మనస్సుకు, ఊదబడిన శంఖం ప్రశ్నించే తత్వానికి. ఉద్యమించే లక్షణానికి ప్రతీకలుగా చెప్పకపోవచ్చును.

కుగలు శబ్దవ్యూహంలో

తిరిగి తిరిగి అలసిపోలి

నిశ్శబ్ద శిబిరానికి రాత్రి

చల్లగా చేరుకునే గాలి

ఇప్పుడు

విభిన్న స్థానాలనుండి

వివిధరాగ సంపుటిలో

కదలుతోంది మనోవిధి

నింపుతూ సంగీత చిత్రాలు.

అనేక ఇతరదేశాలనుండి, విభిన్న మతాల, విశ్వాసాలనుండి ప్రజాశ్రేయస్సుకు ఉపకరించే అనేకాంశాలు మన దేశంలోని ప్రజాసమూహాలపై ప్రభావం చూపడాన్ని ఈవిధంగా చిత్రీకరించినారు.

సంగీతం హృదయవికాసానికి ప్రయోజనకరం. మనిషి మానసిక ఔన్నత్యాన్ని

పాధించాలన్న ధ్యని ఈ ఖండికలో
అంతర్గర్భితమై ఉంది.

మోగుతున్నాయి గంటలు
నిదుర ఎరుగని మోతలు
ఎడ ఎడలో దూరదూరం
ప్రతిధ్వనిస్తోంది ఆశయం. (పుట. 2)

'గంటలు' అన్నవి మౌనపుని ప్రగతికి
ఉపకరించే సమాహత ప్రతీకలు. అవి
నిదుర ఎరుగని అనడంలో కవి చేతనా
వర్తమైన స్థితియొక్క నిత్యత్వాన్ని అభి
లషిస్తున్నట్లు చెప్పకొకచు. ప్రజాస్వా
మిక వ్యవస్థలోని స్వేచ్ఛాస్వభావంవల్లనే
ఎడఎడలో ఆశయం ప్రతిధ్వనిస్తుందని
కవి భావించినట్లు తెలుసుకొవచ్చును.
'సమీచిన స్వేచ్ఛాగంధం' అన్నది ప్రయో
జనాత్మకమైన శ్రేయోదాపమయిన వర్త
మానభావజాలము.

'పోవాలి కూనగత
క్రమ్మకొని పరిపూర్ణత
పోవాలి నైశ్చల్యం
తరుముకొని కర్మణ్యం'. (పుట 3)

సమయాన్ని మౌనపులు సక్రమంగా
వినియోగించుకోవడం మంచిదన్న అభి
ప్రాయమేకాక. నిశ్చలత్వం అనర్థదా
యకమనీ, నిరంతర శ్రమవల్ల సౌభాగ్య
తక్షణం సమాజంలో నెలకొనడంవల్ల
సుఖకాంతులు ఉంటాయనీ నూచన.
అచేతన స్థితి వల్లకలిగేది నైశ్చల్యం. ఇదే
జడత్వానికి మరోపేరు 'అద్దంవలె ఈ
కోణా బింబిస్తోంది మనకర్తవ్యం ముఖ
శేఖల్లో విస్ఫుష్టంగా రూపొందిన కాల
గతితో, అనడంలో మౌనపుని సమాజా
నికి ఉండే సంబంధం స్పష్టంగా ప్రద
ర్శితమైంది. కాలం అద్దంవలె బింబించడం
సమయస్పందనం వల్లనే సాధ్యం.

టెలిగ్రాఫ్ తీగలపై
ప్రసరించే వార్తాచిత్రాలవలె

ఆగోచనా శంకులపై
కదలుతూన్నవి జాతీయపాలు

భరత జాతిలో మమేకం పొందగల
కవిగా రంగారావుగారిని పేర్కొనడా
నికి ఈ ఒక్కకావ్యశకలం చాలు. నవ్య
తను, ఆధునికతను అభివ్యక్తి విషయమై
మాదాసాధించగలడనుటకీదోక నిదర్శనం.

ఇదికాదు సమయం
కార్పడానికి కావ్యజలం
ఇదికాదు సమయం
ప్రేల్పడానికి ఆయుధాలు.

రంగారావు కవిత్వంలో కనిపించే
సమతా దృష్టి సమతౌల్యత పూర్వకంగా
సాగడం ప్రత్యేకంగా చెప్పకొకవాలి.
ఉచితానుచితజ్ఞత ఒక ధామికను నిర్వ
హించడం అన్ని కాలాల్లోనూ కనిపి
స్తుంది. ఉత్సవ సందర్భం యొక్కవర్ణన
ప్రతీకాత్మకంగా జాతీయశ్రేయోభావ
నను విశదీకరిస్తూ సాగడం విలక్షణంగా
సాగింది. అందుకే కక్షలూ, కార్ప
ణాలూ మనుషులను విడదీయడం
సమాజమే అయినా, దేశశ్రేయస్సు
నిమిత్తం ఆత్మసంయమనాన్ని పాటించా
లన్న భావం నిరూఢంగా నూచించాడు
కవి. రెండు రెండు పాదాలను కూర్చ
డంలో కవి మినీకావ్యశిల్పమును గర్భి
రించుకున్నాడు. ఆ కల్పాన్ని దీర్ఘ వచన
పద్యానికి వాహికగా స్వీకరించడం
ఒక విశేషం.

ఈరోజుకు ఉంది
మనస్సును తీర్థంగా
తీర్చగల శక్తి
ఈమనస్సుకు ఉంది
మట్టి నుండి స్వర్గం
మలచగల రక్తి.

రెండు రెండుపాదాలు వ్రాస్తూ పోవ
డం వల్ల వైవిధ్యం కొరవడకుండానే
దృష్టి ఉందో రేదోకానీ కవియొక్క

మనోగతి ప్రకారమే కవిత్వ అవిష్కరింప
బడడం సమాజమున చెప్పకొకటన్నది.
మౌనపుని బ్రతుకును తీర్చిదిద్దకాలం
యొక్క శక్తిని, మనస్సులోని రక్తిని
కవి హృద్యంగా అంచనా వేకాడు.

'నిన్న పగలు ఎగసికమ్మిన
దుమ్ముపారల్ని ఆగచితస్తూ
రాత్రి అంతా కురిసిన
మంచు తడి ఆరనే లేదు'

అంటూవ్యక్తి జీవితంలోనూ, దేశ
చరిత్రలోనూ గతంలో నెలకొన్న అసం
బద్ధతను పరిహరిస్తూ ఈమధ్య (25 ఏళ్ళు)
తీసుకున్న చిర్యంతప్రభావం ఇంకా కొన
సాగుతున్నదనే భావాన్ని పురోగతి
చెందనున్న జాతికి కుభప్రదసమయం
రానున్నదన్న ఆకాభావాన్ని వ్యక్తం
చేయడం ఇందులో కనిపిస్తోనే ఉంది.
మంచు (హిమం) అవరోధానికి ప్రతీకగా
చెప్పకొకచు. అది తొలగడంవల్ల కుభం
చేకూరవచ్చు. వ్యక్తిలో సమాజంలో
చైతన్యకర విస్తరిస్తేనే హిమం తొలగి
పోతుంది.

దేశముపట్ల కవికి ఉండే అవ్యాజాను
రక్తి లేజోవిలీనమైనది. కవియొక్క
చేతులు కృష్ణ బహ్యపుత్ర తరంగాల
వలె మెదలడం, కాళ్ళు గంగా గోదావరీ
ప్రవాహాలవలె కడలడం. ఇందులో కవి
ప్రయోగించిన 'నేను' భారతీయునికి
ప్రతీక. ఈదేశపు జీవనంలోని అనేక
స్వరాళ సమాదాయంతో, ఈదేశపు
ప్రకృతియొక్క అనేక చిత్రాల పరం
పరతో మౌనపును సచేతనుడవడం
చిత్రీకరింపబడినది. 'నిజమైన కవి దేశము
చైతన్యపు మున' అంటారు డా॥ కోవెల
సంపత్కుమారాచార్యగారు. (అభ్యు
దయానంతర కవిత్వభోగము-దేశీయత)
శ్రీ రంగారావుగారు అట్టినిజమైనకవి.
అందుకే జాతిలోని భిన్నస్వరాళనూ

పురోగతినిమిత్తం స్వీకరించే మానవుల
శ్రేయస్సుకాంతిని దేవాన్ని కీర్తిస్తూ
ఈవిధంగా వ్రాశారు.

హిమశిఖరం నుండి
నేతుజలాల వరకు
అరుణాచలం నుండి
కాశ్మీరఖండం వరకు
ఒక్క చూపులో ఒదిగి
ఒక్క ఊహలో మెరసి
ప్రతిమనసులో ఎదురొ మహారూపం
స్వర్గంకన్నా గరిష్ఠమైన
లేజఃఖండం.

దేశముయొక్క ఉదాత్తమాపాన్ని
గూర్చి చెప్పతూనే జాతీయసమగ్రత
భావాన్ని ఆదర్శంగా వ్యంజింప జేయ
డం ఈ ఖండికలో ఉన్న విశేషం.
'ఒక్క' పదప్రయోగ విధానంలోనూ,
'మహారూపం' అనడంలోనూ "ప్రతి
మనసు" అనడంలోనూ జాతీయ సమై
క్యతా భావమే స్థిరమైపోతున్నది. ఇది
స్వర్గంకన్నా మహితమైనదన్న భావం
జాతీయ సుహృద్భావానికి నూచిక.

ప్రతిరోజు ఉదయం మానవజాతిలో
ఉదయనూ ఉండడం, సాయంకాలం
విషమక్షణాలలో అస్తమించడం దేశం
లోని ప్రజలయొక్క జీవితంలో మార్పును
కలిగించడం కోసమే. సాయం సమయం
అమృతక్షణాలలోనూ పరిశ్రమిస్తుండన
డంలో కుభాకాంక్ష వెల్లివిరుస్తున్నది.
వృజల మనస్సులోని అనేక సంశయాలు,
జాతికుండే సమస్యలు అనేక వలయాలును
ఛేదించుకుంటూ సాగడంలో చైతన్య
అలజడి... ఇత్యాదిగా ఉండేదన్న ఆపి
ఈ ఉత్సవసమయంలో ఒక్కమారు
ప్రజలంతా వివ్రమంగా మునిగిపోయే
నిలబడటం ప్రజావిప్లవ సంకేతం. జాతి
శ్రేయస్సుకు దీపం.

వెదజల్లుతూ

జడులు జడులుగా వెలుగు

శ్రుతిసూక్త
ధురులు ధురులుగా చైతన్యం

... ..

ఈర్ష్యాద్వేషాలుక్రమ్మి
మరుగుపడిన ఆత్మీయత
చిమ్మకొని గుండె నుండి
చలన యంత్రమై శరీరం
కదలిపోతూంది ఈ సమయం.

వైమనస్య జనం మధ్యన స్నేహ
చలితకళగా, నిశ్శబ్ద ముఖానుండి జలద
గళితనాడంగా, చైతన్యాన్ని, కాల
స్వరూపాన్ని విశేషిస్తున్నాడు. సమ
యం యొక్క దీర్ఘతవల్ల వ్యాప్తిరల్ల
విందుకోటి (జనం) అంతా సుమతీవన
చిత్రంగా ఊహించడంలో కళాత్మక
భావం మోసుకెళ్లింది. ఈ కాలస్వరూ
పం ప్రభావమే హింసారూపమిలో
ఉదయతోరణ ముపుకుందని అశించడం
లో కాంతిప్రియత్వం కనబడుతున్నది.
కాలం చైతన్యానికి సంకేతం. ఉదయం,
రాత్రి, పగలు, యుగం. ఇత్యాది సమయ
మాచకాలన్నీ చైతన్యాంశలోనివే. మాన
వుని గుండె ఈర్ష్యాద్వేషాలతో క్రమ్మి
కొన్నది. ఆత్మీయత అవిరైపోయింది.
ఇప్పుడు శరీరం చలన యంత్రం తనంతట
తాను కదిలే యంత్రం. అనడంలో
మానవుని యాంత్రికమైన జీవనస్థితి
నూచితమైంది. పాదవినిర్మితి విషయమై
కవి అఖండతను సాధించడం గొప్ప
విషయం. పైఖండికలో దాళరధినిపోలిన,
శ్రీశ్రీని మరవించిన కవితావేళం, భావై
క్యత స్ఫురస్తున్నది.

అంతరాలూ విభేదాలూ
విస్మృతమై హృదయం
ఈ సమయం అంతా
కవితామయమై
ఇస్తుండ నిలచిన
స్వేచ్ఛకు సంచారం

చూపుతూంది మరచిన
బ్రతుక్కి ప్రయోజనం

దేవాలయగోపురాని గతస్మృతుల
మొగలిరేఖలుగా, కర్మాగార కళాఖండాలు
వర్తమాన ప్రగతి నూచికలుగా భావించే
కవి నిర్మల చిత్రమును తోరేవాడు. అయి
నను స్వేచ్ఛ జీవతత్వం కదా! స్వేచ్ఛా
ప్రియత్వం ఇందులోని విశేషం.

ఎవరేమన్నా
ఎవరిబాధ్యతవారిలో
చివురించి ఫలితేనే
ఉంటుంది ఇల్లుపచ్చగా.

అనడంలో ప్రజాస్వామిక దేశ
శ్రేయస్సు వ్యక్తబాధ్యతపైనే ఆధార
పడి ఉండన్న సత్యం విశదమయింది.
అభిప్రాయ భేదాలన్ని ఉన్నా బాధ్య
తను సెరవేర్చే విషయంలో ఏకీభావం
ఉండాలనీ కవినూచన. దేవాన్ని ఇల్లుతో
పోలుస్తూ ఇది నిరంతరం సౌఖ్యభావనతో
నిండి ఉండాలనీ అభిప్రాయపడుతున్న
విషయం 'పచ్చగా' అన్నపదంతో
తెలుస్తున్నది. మానవీయశ్రేయో భావనే
ఇందుకు మూలకారణం.

ప్రతివ్యక్తి అవాలి

ఉన్నమట్ జలతరంగం

అప్పుడే ఈదేళం

సస్యకామలవాచ్యం

వ్యక్తిలోని జడత్వాన్ని పరిహరించ
డం దేశశ్రేయస్సుకు మూలం. కవిత్వం
ఆ ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో ఉంచు
కొన్నదే. వ్యక్తిచైతన్య వికాసమే సాభా
గ్యానికి మూలమన్న భావం స్ఫురింప
జేకాడుకవి.

(ఆచార్య 'సుప్రసన్న' గారికి, కృత
జ్ఞతతో.)

5. శ్రీ నటరాజ వేదపాదస్తవము

(శ్రీ జైమిని మహర్షి కృతము)

శ్లో. ఏష ఏ వకరోఽస్తాకం
నృత్యస్తం త్వాం సభాపతే!
లోకయన్త మమకాంతాం

పశ్యేమ శరద శృతమ్॥

తా. సభాపతీ! (నటరాజా), ఇదియే
మేము కోరువరము. నృత్యముచేయుచు
పార్వతీదేవిని మూచుచున్న నిన్న నూరు
సంవత్సరములు చూచెదముగాక.

శ్లో. అరోగివో మహాభాగా
విద్యాశంస్ప బహుశ్రుతాః!
భగవం స్వత్ప్ర) సాదేన
జీవేమ శరదశృతమ్॥

తా. దేవా! నీయసుగ్రహముచే లోక
ములు లేక అభివృద్ధి గలిగి విద్యాంసు
లమై వేదజేత్రమై నూరుసంవత్సరములు
జీవించెదముగాక.

శ్లో. సదారా బన్ధుభిస్సర్థం,
త్వదీక్షం తాన్దవామృతమ్!
పీబన్తః కామ మికాన నన్దామ
శరద శృతమ్॥

తా. ఈకాన, భార్యా శుశ్రుులతో
కూడ నీ తాన్దవామృతమును మిక్కిలి
త్రాగుచు నూరుసంవత్సరములు సమృద్ధి
గల వారమగుదుముగాక.

శ్లో. దేవదేవ మహాదేవ
త్వదీయాంఘ్రిసరోరుహే
కామం శుభమయం వీత్వా
మోదామ శరద శృతమ్॥

తా. దేవదేవుడవైన మహాదేవా! నీ
పాదపద్మమందలి మకరందమును త్రాగి
కోరిక తీరి నూరుసంవత్సరములు సంతో
షించెదముగాక!

శ్లో. కీటానాగాః పికాచా వాయే
వాకే వా భజే భజే!
తవ దాసా మహాదేవ భవాను
శరద శృతమ్

తా. మహాదేవ, ఆయాజన్యలలో పురు
గులమైనను, పాములమైనను, పికాచ
ములమైనను, ఎవరమైనను నూరుసంవత్స
రములు, నీదాసులమగుదుముగాక!

శ్లో. సభాయామిక తే దివ్యం నృత్తవాద్య
కలధ్వనమ్
శ్రవణాభ్యాం మహాదేవ శృణవామ
శరద శృతమ్॥

తా. ఈళ! నీ సభయందు దివ్యమైన
నృత్తవాద్యముల మధుర ధ్వనిని చెవు
లతో నూరుసంవత్సరములు విందుముగాక.

శ్లో. స్మృతిమోత్రేణ సంసార
విశాశన పరాజితే॥
నామానితవ దివ్యాని ప్రబ్రవామ
శరదశృతమ్॥

తా. తలచినంతనే సంసార దుఃఖ
మును బోగొట్టెదను నీ దివ్యమైన నామము
లను నూరుసంవత్సరములు జపించెదము
గాక!

శ్లో. ఇమ సన్ధాన మోత్రేణ
దగ్ధతీత్రువ ధూర్జతే.
అదిభిర్యాద్య దిభిర్నిత్య మజీతాస్యామ
శరదశృతమ్॥

తా. బాణమును సంధించినంతనే త్రిప
ములను దగ్ధముచేసిన ధూర్జతీ మానసిక
లోకములకు నూరుసంవత్సరములు వశము
కావందుముగాక.

(గమనిక : చిదంబరమునకు సంబంధించినవి-గెండు వేదపాద స్తోత్రములు గలవు. (1) శ్రీ జైమినిమహర్షి కృత శ్రీ నటరాజవేదపాద స్తోత్రము. (2) ఆది శంకర భగవత్పాదులు రచించిన త్రిపుర సుందరీ వేదపాద స్తోత్రము. నీ రెండుపాద ఇంతవఱకు మరియొక్కవారు వేద పాదస్తోత్రములను వ్రాయలేదు. ప్రతి శ్లోకము యొక్క చివరిభాగమున సాక్షాత్ వేదవాక్యములను, పాదరూప ములనుగా కూర్చారు.)

పై వేదపాద స్తోత్రమునకు మూలము మంత్రము తైత్తిరీయ సంధ్యావందనము మధ్యాహ్నక నూనోపసాన మంత్రములు లోగలను.

(తై. ఆ. 4-42) తచ్చక్షుర్దేవ హితం పురస్తాచ్చక్ర ముచ్చరత్ । పశ్యేమ శరద శృతం, జీవేమ శరద శృతం, నన్దామశరద శృతం, మోదామ శరదశృతం, భవాను శరదశృతం, శృణవామ శరదశృతం ప్రభ్రవామశరదశృతం మజీతాస్యామ శరద శృతం న్యోక్ష్మ సూరందృతే.

త్రికాల సంధ్యా వందనములు సత్స లితములు నిచ్చును భగవదారాధనకు వేదప్రమాణమైన వేదమంత్రములకూడిన సంధ్యావందన యొక్కటియే చాల ముఖ్యము. శ్రీమహావిష్ణు ప్రీత్యర్థం, శ్రీ మహావిష్ణు ఆజ్ఞయాని గమనించి సంధ్యా వందనము తప్పక నిత్యము చేసి తీరవల యును. సంధ్యావందనము చేయనిచో అనేకనష్టాలుకలుగును. పాఠకులు సంధ్యా వందన విషయములో తగుశ్రద్ధ తీసుకొని నిత్యముచేసి మంచిఫలితములను పొందు గాక - సర్వ శుభములు పొందగలరు గాయత్రి మంత్రము చాల ముఖ్యము.

✽ సుదీనిది నన్నయ ✽

శ్రీ జోగ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తి

ఇతరుల కక్షరరమ్యత

మతిమక్కువి హృదయమాలకు మధుర

క ధా సుం

హిత మితవచన సుధాన

త్కృతి నొసగిన నన్నయ రికిన్

నతువిడుదున్.

సారమతిం గవీంద్రులు ప్రసన్నక థా

కవితార్థయుక్తిలో

నారసిమేలునా నితయలక్షరరమ్యత

నాదరింప నా

నారు చిరార్థనూక్తినిధినా వెలుగొందుచు

నున్న నన్నిభ

ట్టారకు-నిత్యసత్యుడగుటన్-వినుతింతును

శబ్దకాసనున్.

జానపదంబుగాఁ దెనుఁగు సాహితీ

సాగెడినాడు దానికిన్

ధీనిధులాదరింపఁదగుఁ దేజము,

పంచమవేద బద్ధ వి

జ్ఞానము ప్రోదిసేయఁగల శక్తియు, నిచ్చి

పవిత్రవాక్య సం

ధానముతోడి కాశ్యతపథంబు విధించిన

నన్ని నెన్నెదన్.

సంస్కృత భాషతో సరిగ సంస్కృతయై

తెలుఁగాంధ్ర భారతీ

సంస్కృతి యొందు దేశమున సంభవమా

నటు లాదికావ్యమై

సంస్కరణ ప్రేమంకరణ సాగుమనస్సును

నన్న యాద్యుఁడే

సంస్కృతినిచ్చె భారతీ, కాశ్యతమై

యది సాగ నేటికిన్.

భారత భారతీ కుభగభ స్తి చయంబుల

నింపి, యాంధ్రసం

సార వికార సంతమసజాల విజృంభము

వాపినట్టిఁడై

భారతఘట్టలంఘన కుభవ్రదకార్య

పటిష్ఠుఁడై సహ

ప్రసారవిహార ధీరమతి కాశ్యకుఁడైన

కవి స్తుతించెదన్.

ఒరవడియయ్యె భారత కుభోదయమైనది

యాదిగాగ నే

పరమపవిత్ర రమ్య, మనవద్యము పద్యము

పద్య విద్యకే;

సరసకవిత్వ వైఖరికి సాక్ష్యమునిచ్చు

ప్రమాణమయ్యె, నే

సరసగభీర కావ్య గురు సర్వకవిత్వము!-

వాని నెన్నెదన్.

హితమితవాక్య పద్ధతుల మేలిమి

నెన్నఁగ, సుప్రసన్నతా

వితరక థా మధారసము వీనులగ్రోలఁగ,

పాత్రచిత్రణ

ప్రతిభ మనంబునం దెలిసి భావన

సేయఁగ, లోకవృత్తత

త్పూత గమనించి మెచ్చఁగ, ముద్దనిధి

నన్నయనెంతు నాత్మతో.

భూసతికిం దివంబునకుఁ జొల్పెసఁగంగ

శరత్సమాగమం

బాసకల ప్రమాదకరమై విలసిల్లెను

దొల్లి; యిప్పుడో

యే సమయాన నే జలధి నేర్పడనున్నదా

నాయకుండమం

చా సకల ప్రజావలీ భయంపడు

కారదవేళ వచ్చెడిన్.

కారదరాత్రు లుజ్జ్వల అగుత్తర తారక

హార పంక్తులన్

జారుతరంబులై వెలుగొం జక్కని

కాలములోన నే మహా

భారత సంహితారచన భంగపడెన్;

సకలాంధ్ర భారతీ

కారదరాత్రుల్నిప్పు ఘనసంపి హితమృణు

కాంతిహీనముల్.

అరుణగభ స్తిజాల ముదయాద్రిపయి

స్వెలుగొందెనా, క థా

భరిత మహాంధ్రభారతము భద్రకవీంద్రుని

భాషబింబమై

యరుదగు నాంధ్రభారతీ సహస్రసముల్

వెలిగించె, నేటికా

యరుణగభ స్తిజాలము ఘనావృతమయ్యెఁ

దెలుంగు నేలపై.

(నన్నయ సహస్రబద్ధి జయింతికి అతని గడ్డలో జిల్లా గ్రంథాలయ సంస్థ నిర్వహించిన కవిసమ్మేళనంలో అధ్యక్ష పీఠంనుంచి చదివిన పద్యాలు.)

—0—

గత 40 సంవత్సరములుగా

తెలుగు, హిందీ గై డ్లలో

ఉత్తమమైనవిగా ప్రసిద్ధికెక్కిన

“పైవ్ పండిట్స్” గైడ్స్

చదవండి ! చదివించండి !!

B. V. & CO.,

6-4-24, Tyagaraja Nagar,
RAJAHMUNDRY-583 101.

6. ధూర్జటి - కాళహస్తిశ్వర శతకము

డా॥ ఎ. పద్మవారి.

ధూర్జటి పరమేశ్వర భక్తుడు, వైదికమత నిపుడు, భక్తి జ్ఞానశిర్ష పాంఖ్యరాజ యోగాదుల పారమెరిగిన తత్త్వవేత్త. పాపభీతి కలవాడు. 'ఇతడు పాకనాటి ఆటువేల నిమిగి, భారద్వాజసగో త్రుడు, ఆపస్తంభ నూత్రుడు. శిశు కాళ హస్తినివాసుడు' - అని కందుకూరి వీరేశలింగం కాళహస్తి మాహాత్యాయన్ని ఆధారంగా చేసుకొని చెప్పాడు.

కాళహస్తిశ్వర శతక రచన ధూర్జటి దేవని చెప్పడానికి కొంత ఆధారం కన్పింపనవచ్చును. కాని అంత మాత్రాన దీన్ని ధూర్జటి రచనకాదన లేదు. ఇప్పటివరకానికి ధూర్జటి అప్పుడప్పుడు ఆకువుగ తన కృష్ణసుఖాలను నవ్వించుచున్నాడు. అతే ఈ పద్యాలు:

ఈ కాళహస్తిశ్వరశతకము ధూర్జటే రాకాడ నేందుకు క్రీ. శ. 179 ప్రాంతం లోని వాడైన కన్యూరింగకవి తన 'రంగ రాట్నందము'లో, 'కాళహస్తి శతకం లోని దని, 'నీకుంగాని కవిత్వ మెవ్వరి కిని నేనీ నంచు మీదెత్తితిన్' అనే పద్యాన్ని అభేదముతో ఉదాహరణంగా చెప్పాడు. కాళహస్తిశతకాల ప్రతులు, ప్రాచ్యలిఖిత శుష్ట భాండాగారం (Govt. oriental Manuscript Library) లోని శ్రీవా ర్షిక గ్రంథపట్టికలో R. No 896 లోను, రాజమండ్రి కళావతి పత్రిక ప్రచురణలో 108 పద్యాలు, 1925 లో పోవిళ్ళవారు ప్రకటించిన దానిలో 161

పద్యాలు, 1926 లో కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు ప్రకటించిన శతకమంబరిలో 141 పద్యాలు, నుంటూరు వీరరాఘవ కాస్త్రీ పరిష్కృతంలో విజయవాడలోని శిశు వేదశాస్త్ర బోధిషోవారు 1980 లో ప్రకటించిన శతకరత్నాకరం ప్రథమ సంపుటంలో 116 పద్యాలు ఉన్నాయి. 'దీన్నిబట్టి 1901 నుండి 83 పద్యములు కొత్తగా శతకములో చేరాయన వచ్చును.' అని వేదం వేంకటకృష్ణశర్మ 'శతకవాఙ్మయ సర్వస్వము' (92-93 పుట) లో చెప్పారు.

ధూర్జటి శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానం లోని వాడని కొందరు, కాడని కొందరు అన్నారు. కాని ధూర్జటి కృష్ణదేవరాయల ఆస్థానంలో ఉండేవాడన్నది సత్యం. నిండుసభలో కృష్ణరాయలు, 'ధూర్జటి పల్లంకేలగల్గె మాధురీ మహిమ' అని అడిగినందుకు సమాధానంగా తేనాలి రామలింగకవి 'భువన మోహనోద్ధత సుఖ మార వారననితాఘనతా జనతాపహరిసం తతి మధురాధ రోదిత సుధారసధారలు గ్రోలుట' - వలన అని చెప్పినాడని గాలి మాటవుంది. అయితే ఇది నిజంకాదు. ధూర్జటి మహాశివభక్తుడు. విద్వత్ప్రియుడు. కవిలోక చూడామణి. ఇతనికి ఇంతటి అపవాదాన్ని కల్పించటం ఎంతమాత్రం సమంజసం కాదు.

కందుకూరి వీరేశలింగం తన ఆంధ్రకవుల చరిత్రలో కూడ ధూర్జటి సంతత వేశ్యాప్రియుడైన కవిపురుషు

డయినట్లు కనుపట్టుచున్నాడు. అట్టి యుఖండ శివభూజా ధురతీధరుడైన భక్త గోసరుని నిట్టి జారత్వ వోవ వేల విడువ వుండెనో యూహింపజాలవన్నాము. మనదేశముయొక్క దౌర్భాగ్యముచేత జరకాలమునుండి ఇచ్చట విశుద్ధచరిత్రము మతమునుండి విడిపోయినది. ఎట్టి దుశ్చ రిత్ర గల వాడయినను విభూతిరుద్రాక్షులు మొదలైన బాహ్యచిహ్నములను ధరించి సంతమాత్రమున భక్తగోసరుడుగా బరి గణింపబడుచున్నాడు' - అని కందుకూరి వీరేశలింగం రాకారు. కందుకూరి యీ వాక్యాన్ని వంగూరి సుబ్బారావు తన శతకకవుల చరిత్రలో (ప్రథమసం॥ 117 పుట) ఖండించారు.

వమార ధూర్జటి తన పెదతాత ప్రాధనప్రకటనకై 'కృష్ణరాయ విజయ ములో'యిలా రాకాడు.

'స్తుతిమితియైన యాంధ్రకవి
ధూర్జటి పల్లంకేలగల్గె నీ
యతులిత మాధురీ మహిమ నా మును
మీ పెదతాత చాలస
న్నుతి గనె గృష్ణరాయల మనోజ్ఞ
సభ నిన్ను మీవునట్ల మ
త్కృత బహుమానవైఖరుల గీర్తి
వహింపుము ధాత్రితోడలన్'.
ఈపద్యాన్నిబట్టి ధూర్జటి గొప్పదనం వ్యక్తమౌచింది.

ధూర్జటికి ఆరవతరం వాడూ, వమార ధూర్జటి మనువడూ అయిన ధూర్జటి వేంకటరాయకవి 'రత్నావళి పరిణయం'లో ధూర్జటిని తన వంశకర్తగ స్తుతించాడు. చూడండి.

'పటు గంగావహరీ తరంగ గమ
కుంభత్రైవరణంచర్మికా
ఘటనుం బాదవినమ్ర కృష్ణ
నరరాడ్గంభరశోటి రవి

గుట్ట రత్నాద్వైత పాటరీకృత

పంచాభాజాతు సర్వజ్ఞా ధూర్జటి నిం గొల్పెద నశ్శుదీయ కలక ర్తన్ భక్తిరంజిల్లగన్.'

'శృంగార రాఘవ,' వామదేవచరిత్రాదుల కర్త చెఱుకుమాడికృష్ణకవి తాను, 'ధూర్జటి ద్రాహితు దురిత దూయ' నని చెప్పుటన్నాడు.

ధూర్జటి శృంగారపురుషుడై వుండవచ్చు, 'ఎందుకంటే అతని కాలంలో పరిస్థితి అటువంటిదై వుండవచ్చు. కాని అతని భక్తి నిరుపమానం.

ధూర్జటి కాళహస్తి మాహాత్మ్యాన్ని, కాళహస్తి శతకాన్ని రాసి, రాజాజ్ఞ అంకితం సేయవండ, తన యిష్టమైన మైన ఈశ్వరుడికే అంకితం చేసాడు. పోతన్నకుడ తన భాగవతాన్ని భగవంతుడికే అర్పించుకున్నాడు గదా! ధూర్జటి, పోతన్న లిద్దరూ రాజాజ్ఞ నిరసించారు.

కాళహస్తిశ్వరశతకాన్ని బట్టి ధూర్జటి వ్యక్తిత్వాన్ని క్రింది విధంగా వివరించవచ్చు.

ధూర్జటికి తల్లిదండ్రులు, అల్లుడికలు ఉన్నట్లు క్రిందిపద్యాన్ని బట్టి తెలుతుంది. 'అల్లుడికలు దల్లిదండ్రులు, ధనంచేలా నామెడి గట్టివాడవు...' ధూర్జటికి పుత్రులులేరని, కొడుకుల్ పుట్టరెంచు నేడ్తు రవివేకుల్ జీవనభ్రాంతులై. కొడుకుల్ పుట్టరె కారవేండ్రున క నేకుల్....' అనే పద్యాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది.

వైరాగ్యాన్ని ప్రకటించే పద్యాల్లో ధూర్జటి హృద యావేదనాన్ని చూడవచ్చు.

1. 'ఆకాపాశంబుల బట్టి త్రిపుకుమా సంసారార్థమై...'

2. భవశరీమదిరామదంబున మహా పాపాత్ముడై నీడు నన్ను వివేకింప దటంచు...

3. నీపల్లెంబు ప్రసాదమాందిని కదా నేబిడ్డడైనాడ...

4. నీ! సంసార దురాశ యేలు డుపనో...

5. అన్నా ఎన్నడు నను సంస్మృతి విషదాంభోధి వాటించి...

మోహంధులైన యోగినామధారులకు చక్కని బోధనకు క్రిందిపద్యాలు :-

'మల భూయిష్టమనోజ ధానుమా
గుఘ్నుద్వారమాయూరుకుం
డలియో? పాదక రాక్షయుగ్మములు
మట్కంజంబులో మోము వా
జలజంబో నిటలంబు చంద్రకళయో
సంగంబు యోగంబా గా
నిలి సేవింతురు కాంతలన్ భువిజనుత్మృ
కాళహస్తిశ్వరా.'

"డోరూరం జనులెల్ల భిక్షుమిడరో
యొండంగు హల్లల్లనో
చీరానీకమా వీధులం దొరకదో
శతామృత స్వచ్ఛతా :
పూరం చేయల కాటదో తపసులం
ద్రోవంగ నీవోపవో
చేరం బోవుదురేల...."

శ్రీకాళహస్తిశ్వరుని సేవాఫలానికి, సప్తసంతాన జనిత ఫలాలుగూడ సరిరావని ధూర్జటి క్రిందిపద్యంలో వివరించాడు.

'తనయొంగాంచి ధనంబువాడి దివిజ
స్థానంబు గట్టించి వి
ప్రస వుద్వాహమా చేసి సంతృప్తికి
బాత్రుండై తటాకంబు సే
ర్చిన ద్రవ్యించి వనంబువెట్టి మాన నీ
పోలేడు నీ సేవ చే

నీన పుద్యాత్ముడు పోవులోకమునకు
స్మృతాళహస్తిశ్వరా".

ధూర్జటి క్రింది పద్యాలలో మరణభీతిని నిరసించాడు. చూడండి.

'తాతల్ దల్లియు దండ్రులున్ మఱియు
బెద్దల్సారగా జాడరో
భీతిం బొందగ నేల చావునకుగా
బెడ్లదామ బిడ్డలిత
వ్రాతంబు శృతివింప జంతువులకు
స్వాలాయమై యొండగా
జేతో వీధినరుండు నిన్దొలువడో
శ్రీకాళహస్తిశ్వరా...'

'నిన్నంతాడరో మొన్నజాడరో జనుల్
నిత్యంబు జావంగనా
పన్నుల్లన్న విధానమయ్యెడి దన భ్రాంతి
విసర్జింపలే
కున్నారెన్నడు నిన్ను గందురిక మర్త్యుల్
గొల్వరో నిన్ను నే
న్విన్నంబోవక యన్యదైవరతులన్
శ్రీకాళహస్తిశ్వరా.'

"చావం జాలము చేరు వాఁడెఱింగియుం
జాలింపగా లేక త
న్నేవై దుయ్యండు చికిత్స ప్రోవగలడో
యేమందు రక్షించునో
యేవేల్పుల్ కృపజాతురో యనుచు
నిన్నెంతైన జింతింప దా
జీవచ్ఛాద్యము జేసికొన్న యతియు
శ్రీకాళహస్తిశ్వరా.,

ఆయాపరిస్థితులవల్ల మనిషికి దంభం కలుగుతుందని.

'వీ దెంబబ్బిన యప్పుడుం
వసుమకుల్విన్నప్పుడుం బొట్టలో
గూడున్నప్పుడు శ్రీవిలాసములు
పై కొన్నప్పుడుం గాయకుల్
వినునప్పుడున్ జెలగి దంభప్రాయు
విశ్రాంత

క్రిడాసక్తులు నేమి చెప్పవలెనో
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా'...

అనే పద్యంలో ధూర్జటి చెప్పాడు.

క్రికష్టదేవరాయల నిర్యాణాంతరం, రాజుల దగ్గర తనకు ప్రజ్ఞలెని కారాణాన పుట్టిన నిరాశతోనూ, తాను విద్యానగరంలో అనుభవించిన భోగాలతో తలబట్ట కట్టడంతో, నిర్వేదం చెందిన మనసుతో రాజులను, రాజసన్యాసను, రాజభోగాలను ధూర్జటి నిరసించి క్రింది పద్యాల్ని చెప్పినాడు దుప్పరిపాలవల్లి, రాజుల్ని నిందించిన విధం :-

1. 'రాజాల్పములు వారిసేవ నరక
ప్రాయంబు వారచ్చునం
భోజాక్షీ చతురంతయాన తురగా
ధూషాదులాత్మవ్యథా
బీజంబుల్ తడవేక్షచాలు ....'

2. రాజై దుష్కృతి జెందె జందురుడు
రారాజై కులేరుండు దృ
గ్రాజీవంబున గాంచె దుఃఖము.

కురుక్షేపాలుదామాటనే
యాజు గూరె సమస్త బంధువులతో
నారాజ శబ్దం బిసీ
చీ! జన్మాంతరమందు నొల్లనునుమీ....'

3. 'ద్వారద్వారములందు గంచుకి జన
వ్రాతంబు దండంబులన్
దోరంతస్థలి బగ్గనం బొడుచుచుం
దుర్భాషలాడన్మఱిన్
వారిం బ్రార్థన చేసి రాజులకు
సేవల్పెయగా బోయి
శ్రీరాజ్యంబును గోరి నీ పరిజనుర్
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా.'

4. 'పదునార్గేలె మహాయోగంబు
లొక ధూషణంబు చెల్లించె న
య్యదయా స్తాచల సంధి వాజ్ఞ
నొక నాదాయుష్మంతుడై వీరియ

భృదయు చెక్కు చెప్పగా వినరా
యల్పముల్లె యేల చ
చ్చెదరా రాజులమంచు నక్కట కటా!
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!

5. 'రాజశ్రేణికి దాసులై నిరులగోరం
జేరగా సౌఖ్యమో?...'

ఈశ్వర ప్రభావపరంగా ధూర్జటి
క్రింది పద్యాల్ని చెప్పాడు.

"పవి పుష్పంబగు నగ్నిమంచగి
నకూపారంబు భూమిసలం
బవు శత్రుండతి మిత్రుడౌ విషము

దివ్యాచారమా నెన్నగా
నవనీ మండలంపల్లె శివేశ్వర

భాషణోల్లాసికిన్
శివ నీనామమె సర్వవశ్యకరవకా....'

ధూర్జటి- కాళహస్తీశ్వర శతకంలో
తిక్కన్నను పోతన్నను అనుకరించిన
విధానం కనిపిస్తుంది. మచ్చుకు :-

1. కోపమయ మహాతరువు
సుయోధనుడురు, స్కంధ
మందులోన గర్జుడతరు
గొమ్మ సౌబలండు గుసును ఫలంబు,
దుర్భాసచుండు మూలక క్రితండ్రి.

2. ధర్మజాడు ధర్మతరువరునుడు ఘన,
స్కంధమనితనుకుడు
కాఖకవలు ...'

అనే పద్యాలకు క్రింది-ధూర్జటి పద్యం
అనుకరణ మనవచ్చు.

(ఉద్యోగపర్వం ప్రథ-355-56)
ధూర్జటి :- 'విత్తజ్ఞానము పొదుచిత్తము
ధనావేశంబు రక్షణంబువు

శ్మశ్రత్యంబు తదంతరం బనృతమూర్
మాతాకు తత్వంత దు

ర్వృత్తుల్ పువ్వులు పండ్లు మన్మథ
ముఖవిర్భూత దూషణంబులం

జిత్రాభువ్యత నింబ భూజములకన్
శ్రీ కాళహస్తీశ్వరా'

పోతన:- భాగవతములోని క్రిందపద్యానికి
'అంధేదూడయిమూర్ మహిబధిర

శంఖారావమూర్ మూక న
ద్దంధాఖ్యాపనమూర్ నపుంసకవధూ

కాంక్షల్ కృతఘ్నావలీ
బంధుత్వంబులు భస్మకావ్యములు

లుబ్ధద్రవ్యమూర్ శ్రోడ స
ద్దంధంబుల్ హరిభక్తి వజ్రతుల

రిక్తవర్ధ సుసారమూర్,
ధూర్జటి క్రిందిపద్యం అనుకరణమన

వచ్చును.

'తరగల్ విప్రీతపత్రముల్మెఱుంగి
టద్దంబుల్ మనదీపమూర్

కరి కర్ణాంతము లెండమావుల తరుల్
ఖగ్యోత కిట ప్రభల్

సురవీధి లిఖితాక్షరంబు లసువుల్
శ్యోత్సాహయః పిండమూర్

నిరులండల మదాంధుతామరు
జమల్పి కాళహస్తీశ్వరా'

ధూర్జటి శ్రీకాళహస్తీశ్వర శతకము
లోని కొన్ని జాతీయాల్ని, సామెతలను
కూడ యిక్కడ చూడవచ్చు.

జాతీయాలు:- అంతా మిథ్య, ఏలా
నామెడ గట్టినావు, అకాపాశంబులగ
చేసే చేయదు. ఇండ్లిండ్లనుదూఱు, తీవ
క్రాధము, చీకాకు, మాతండ్రాతనమాల
ర్కము, మేకమెడనన్ను, ముంగలి
వారణాసి, కడపేకలూస శైలము, చెం
పలు వేయూ, కంకణము ముంజేగట్టి
తిన్, ఈనంను మీదెత్తితిన్, తామర
తంపర, చీమంలైన, చేదోడై, చెప్ప
గాలు, తాకట్లంబడనోప, మొకలైనవి.

సామెతలు :- గుమ్మడికాయలోన
నావగింజంత. 2. నీరున్ముంపుము పాల
ముంపుము. 3. దహనుం గప్పుగ నాలుసే
శంధ సంతానంబు. 4. పిండంతో యం
తియు కానిప్పటి 5. ఇల్వెడం ద్రోచిన

7. తెలుగు కథా సాహిత్యం

— శ్రీ ఆచార్య భావన్

విజయనగరం : గురజాడ స్మారక జిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయంలో స్థానిక సాహితీ మిత్ర సమాఖ్య విజయభావన ఇటీవల 'సాహితీ స్రవంతి' కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించింది. విశాఖపట్నానికి చెందిన ప్రముఖ కథా రచయిత శ్రీ మద్దం శెట్టి హనుమంతరావు ప్రధానపాత్రగా పాల్గొని 'తెలుగు కథా సాహిత్యం, అనే విషయంపై ప్రసంగించారు.

శ్రీ మద్దం శెట్టి హనుమంతరావు 1950 సం॥లో 'ప్రేమించే మనిషి' అనే కథతో తన రచనావ్యాసంగాన్ని ప్రారంభించి

నట్లు చెప్పుతూ తాను కొడవటి గంటి కుటుంబరావును అభిమాన రచయితగా ఆరాధిస్తూ, రచనావిధానంలో ఆయన మార్గాన్ని అనుసరిస్తున్నట్లు తెలియజేశారు. తెలుగులో ప్రాచీనకాలంనుండి కథలుండేవనీ, వాటిని చెప్పుకోవటం, పాడుకోవటం జరిగేదనీ శ్రీ హనుమంతరావు అభిప్రాయపడ్డారు. ఆధునిక కాలంలో 1910 సం॥లో గురజాడ అప్పారావు 'దిద్దుబాటు'లో కథా సాహిత్యం ప్రారంభమైనట్లుగా ఆయన స్పష్టంచేశారు. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకృష్ణ

కథారచయితల్లో ఒకటై అనీ, ఆయన కథల్లో తెలుగుదనం ఉట్టిపడుతుందనీ శ్రీ హనుమంతరావు ప్రశంసించారు. పాలగుమ్మి పద్మరాజు, చింత దీక్షితులు అంతర్జాతీయఖ్యాతి పొందినవారని ఆయన తెలియజేశారు. మునిమాణిక్యం వారి కాంతం కథలు నిత్యసూతనంగా వుంటాయని ఆయన పేర్కొన్నారు. మిగిలి రామకృష్ణకృష్ణ చక్కని కథారచయిత అయినప్పటికీ ఆయన కవిగా, సినిమా రచయితగా మాత్రమే గుర్తించబడటం దురదృష్టకరమని ఆయన ఆశ్చర్యం చెందారు.

స్వాతంత్ర్యానంతర కథారచనలో మార్పుగోచరిస్తుందనీ, వస్తువులో సామాజిక స్పృహ, మధ్యతరగతి జీవితం చోటుచేసుకోవడం జరిగిందనీ, ఈమార్పు ఆలోచ్యకరమైనదనీ శ్రీ హనుమంతరావు అభినందించారు. కేవలం బతుకు వర్ణన వారిని గురించి రాస్తేనే సామాజిక స్పృహవున్నట్లుకాదనీ, సమాజంలో ఏ వర్గంవారిని గురించిరాసినా సామాజిక స్పృహవున్నట్లే అనీ శ్రీ హనుమంతరావు తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు. స్వాతంత్ర్యానంతర కథారచయితల్లో బుచ్చిబాబు ప్రముఖుడని చెప్పుతూ అవసరాల రామకృష్ణారావు, కాశీ పట్నం రామారావు, చాగంటి సోమయాజులు, రా. వి. కృష్ణ, ఎన్. ఆర్. నంది, ఎఱ్ఱం శెట్టికాయ, బీసాదేవి మన్నగు వారి కథలైతే ప్రస్తావించి శ్రీ హనుమంతరావు వివరించారు. రచయిత్రుల్లో ముప్పాళ్ల రంగనాథకమ్మ, యద్దనపూడి సులోచనారాణి, డా॥ భానుమతి రామకృష్ణ, డా॥ లెక్కెటి హేమలత, వాసిరెడ్డి సీతాదేవి మన్నగువారిని ప్రస్తావించి, వారి కథల్లో వాస్తవికత, వైవిధ్యం, హాస్యం, ముఖ్యంగా స్త్రీ సమస్యలు కనిపిస్తాయని శ్రీ హనుమంతరావు తెలియజేశారు.

జూరుపట్టుకొనినే వేలాడుదు. 6. నలివాడ నృసింహ బాపనిల్లుగారిదా. 7. ఏనుగుపై నెక్కి దిడ్డిదూరుదురె.

ధూర్జటి రాజసేనానిరసనం వైరాగా నందాలకు కిందిపద్యం నిదర్శనమనవచ్చు.

"లేవోకానల కందమూల ఫలమూలే
లేవోగుహలో తోయమూలే

లేవో యేఱుల బల్లవా సరణమా
లేవో సదా యాత్మలో

లేవో నీవు విరక్తుల నృనుప జాలించి
భూపాలురన్

సేవల్సేయగ బోదురేలకొ జనుల్
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా"

శ్రీరంగ నీకులెన్నెనా చెప్పవచ్చుగాని నిష్కామచిత్తంతో ఈశ్వరుని దర్శించడం దుర్లభమని కవి క్రింది పద్యంలో సూచించాడు.

'అయవారై చరియింపవచ్చు దన పాదాం
భోజితీర్థంబులన్

దయతో గొమ్మనవచ్చు సేవకుని నర్థ
పొంగి దేహదుల

న్నియు నా సామృతవచ్చుగాని
సిరులన్నిందించి నిన్నాత్మని

ప్రియమతం గానగరాడు పండితులకున్
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా..

మోక్షకామి అయిన ధూర్జటి శ్రీకాళహస్తీశ్వరుని త్రికరణకుద్ధిగస్త్రాత్రం చేసి, భక్తిని భక్తులకు సాక్షాత్కారంచేసి శివ సాయుజ్యాన్ని పొందాడనవచ్చు. అందుకు,

'అడుగన్ బద్ధజాకల్పముల్ బదులు
బద్ధాధీశ్వరత్వంబు ని

న్నడుగన్ వాసువవైభవం బడుగ
లోకకాధిపత్యంబు నే

నడుగన్ నీచరణాంబు జాతీయుగళ
ధ్యానంబు నాకిమ్మువే

చేఁబడితిలో దిగద్రావివైతు నిదిగో
శ్రీకాళహస్తీశ్వరా'

అనే పద్యాన్ని చూడవచ్చు.

(*)

‘కలం స్నేహభావన’ కర్మి కక్రిత
పైడరాబాద్ - తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ
యానికే చెందిన శ్రీ గోవిందరాజు రామ
కృష్ణరావు రచించిన ‘శిల్పి’ కథాసంపు

8. భవానీ భట్టాచార్య సాహిత్యం - సాంఘిక సమస్యలు

—శ్రీ వడ్డపన్నాటి నరేంద్రకుమార్, M.A., M.Phil.,

విజయనగరం - మహారాజ ఆదేశాన్ని
న్నత పాతకాల ఉపాధ్యాయ బృంద
సౌజన్యంతో ఆ పాతకాల ప్రధానోపా
ధ్యాయుడు శ్రీ ఎ. ఎల్. ప్రసాదరావు
ప్రధానవక్త శ్రీ మద్దం శైలి హనుమంత

కుమారి పి. సాయికివాని ప్రార్థనా
గీతంలో ప్రారంభమైన ఈ సభకు సంస్థ
ప్రధానకార్యదర్శి డా॥ ఎ. గోపాల
రావు స్వాగతం చెప్పి, ఆలిధులను పరి
చయం చేసారు. సహాయకార్యదర్శి
శ్రీ కె. మార్కండేయులు సందేశాలు
చదివి, వందన సమర్పణ గావించారు.

స్తాడు. ముర్కూరాజ్ బాధ ప్రపంచానికి బాధ. ప్రపంచపు బాధ అంతా భవానీ బాధ. 'He knew in his spirit the hungers of his people. And they were his hungers too'. ఆయన నవలల్లో పతితులు, భ్రష్టులు, బాధాసర్పద్రష్టులు, ప్రధాన పాత్రధారులు. ఆయన ఆశయం, ధ్యేయం ఒక్కటే. సాంఘిక ప్రయోజనం కల్గిన సాహిత్యాన్ని సృష్టించడం. సాహిత్యం ద్వారా మానవ మార్పులు సాధించాలనే తపనకల భావుడు భవానీ భట్టాచార్య.

నేను సైతం

ప్రపంచాబ్జు

తెల్లరేక్క పల్లవిస్తాను!

నేను సైతం

విశ్వవీణకు

తంత్రినై మూర్ఖుల పోతాను!

అంటూ క్రిక్కిరించేసిన జనుభేరినాదం మనకు భవానీ సాహిత్యంలో కూడా విపడుతుంది. ఆయన నవలలు అనేక ప్రపంచ భాషల్లోకి అనువదించబడ్డాయి. ఆయన స్ట్రీట్ బోర్డు రచనల్ని అభిమానించే వారు. ఆయనను విశేషంగా ప్రభావితం చేసింది తాగుర్. ఆయన స్వయంగా ఎన్నో రవీంద్రుని రచనలను అంగ్లంలోకి అనువదించారు. భారతదేశంలోని ఆర్థిక స్థితి గతులు, సాంఘిక సమస్యలు ఆయనను ఎంతగానో కలవరపెట్టేవి. మహాత్మాగాంధీలాగా గతానికి, వర్తమానానికి మధ్య వారధి నిర్మించ యత్నించిన నవ భావత సాహిత్య నిర్మాణ కర్త భవానీ.

భవానీ భట్టాచార్య మొదటి నవల 'So Many Hungers' 1947 అక్టోబర్ లో అచ్చయింది. ఇందులో ఆకలి ప్రధాన యితృత్వం. స్వాతంత్ర్య పోరాటం, కృత్రిమకరువు, ప్రజల

యిక్కట్లు మొదలైనవి అద్భుతంగా వర్ణిస్తారు భవానీ. స్వార్థపరులైన వ్యాపారుల కుయుక్తులు, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వపు దమనకాండ, సమాజంలో పేరుకుపోయిన అవినీతి, అక్రమాలు యందులో స్పష్టంగా చూపబడ్డాయి. ఈ పుస్తకంలో ఎన్నో మనిషిలైన పాత్రలు, మరపురాని సుఘటనలు వున్నాయి. రాహుల్ విదేశాల్లో చదువుకున్నప్పటికీ మాతృదేశం మీద వున్న గౌరవంతో సహాయనిరాకరణోద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొంటాడు. అతని ధోరణి అతి స్వార్థపరుడైన సమరేంద్ర బాసుకు రుచించదు. అతడు తన తాత గారైన దేవేష్ బాసు అడుగుజాడల్లో నడవటానికి నిశ్చయించుకుని ముందుకు సాగిపోతాడు. చిట్టచివరకు జైలుకు వెడతాడు. సమరేంద్ర స్వార్థానికి ప్రతీక. దీపముగడగానే ఇల్లు చక్కబెట్టుకోవాలనుకొనే నీచమయిన మనస్తత్వం అతనిది. ఊసుతో అట్టుడుకుతున్న దుర్భర పరిస్థితులను తనకు అనుకూలంగా మలుచుకుని పేదలరక్తాన్ని జలగలా పీల్చేస్తాడు. అతని తండ్రి 'దేవత' ఒక గాంధేయవాది. అచంచలమైన ఆత్మవిశ్వాసంతో, మొక్కవోని రైత్యంతో మసలే అతడు బీద ప్రజల ఆకాశోద్ధి. తను సమ్మిన విలువలకోసం అవసరమైతే ఎంతత్యాగమైనా చేయడానికి వెనుదీయని ధీకారి. తన మనుమడైన రాహుల్ ను మనిషిగా తీర్చిదిద్ది అహింసాపోరాటాన్ని సాగించమని ఉద్బోధిస్తాడు. అతనిదీక్ష, పట్టుదల ఆందరికీ వెలుగుచూపిస్తాయి. అతని పాత్రను మలచేటప్పుడు బహుశా భవానీ మహాత్మాగాంధీని దృష్టిలో వుంచుకుని వుండవచ్చనిపిస్తుంది.

ఈనవలలో మరొక అపూర్వమైన పాత్ర కజౌలి. ఆమె పల్లెటూరిదైనా ఎంతో నిజాయితీ, మానవత్వం వున్న వ్యక్తి. ఆమె 'దేవత' వల్ల ప్రభావిత

రాలై అతిక్లిష్టపరిస్థితుల్లో కూడా తప్పకుండా వేయకుండా ఆత్మస్థైర్యంతో ముందుకు సాగుతుంది. ఆమెకు వడస ఆమె భర్త కిషోర్ ను ఒక బ్రిటిష్ సైనికుడు అతిదారుణంగా కాల్చిచేసిన విషయం ఆమెకు చాలాకాలంవరకు తెలియదు. తన చిన్న తమ్ముళ్ళను, తల్లిని బ్రతికించుకోవడంకోసం చివరకు వేశ్యగా మారడానికి సిద్ధపడుతుంది. కానీ ఆఖరిక్షణంలో 'దేవత' చెప్పినమాటలు ఆమెకు జ్ఞాపకం వస్తాయి. ఆ విధంగా నైతికంగా పతనం కాకుండా ఆత్మగౌరవంతో జీవించనారంభిస్తుంది. భవానీ భట్టాచార్య సృష్టించిన స్త్రీ పాత్రలలో కజౌలి మరపురానిది ఆమె మానసిక పరిణతి, పరిస్థితులలో ఆమె పోరాటం. రాజీపడని ఆమె మనస్తత్వం చదువరి మనస్సుపై చెరగని ముద్ర వేస్తాయి.

'So Many Hungers' లో కొన్ని సన్నివేశాలు హృదయాలను కదిలిస్తాయి. కరుణ రసప్రధానమైన యీ నవలలో హాస్యమైన అంశం ఆకలి. అన్నార్తుల కేకలు, స్వార్థపర శక్తుల పైకాచిక ధోరణి, కరువు కాటకాల విలయ తాండవం యందులో కళ్ళకు కట్టినట్లు చూపబడ్డాయి. ఉదాహరణకు ఒక శిశువు బాట ప్రక్కన మరణించిన తన తల్లి చనుబాలకోసం ప్రయత్నించటం చూస్తే ఎంత పాపాగ హృదయమైనా కరుగుతుంది. అత్యాచారానికి గురై అనాథలా పడివున్న కజౌలి రక్తసిక్త దేహాన్ని ఒక నక్క దక్కించుకోవాలని చేసే ప్రయత్నం ఒక్క జలదరింప చేస్తుంది. భవానీకి దగాపడిన తమ్ములన్నా, వ్యథానివిఘ్నలన్నా అంటులేని సానుభూతి. క్రిక్కిరిస్తూ అంటారు 'మహా ప్రస్థానం' లో :

మీ బాధ, మీ గాథలు

అవగాహన నాకవుతాయి! 3

1 ఈమాట భవానీ భట్టాచార్యవిషయంలో అక్షరాలా నిజం. అలాగే ఏ వ్యవస్థకైనా స్వతంత్ర్యం అశ్వసరమని భావించే ఆయన యీ నవలలో తన నమ్మకాన్ని సిద్ధాంతాన్నే బలపరిచాడు. జైలు లోపలకు వెళుతూ రాచూర్, ఆరినితోటి ఫైదీలు తాగుర్ రాసిన కవితను గానం చేస్తారు:

'The more they tighten the chains, the more the chains loosen'⁴

ఇందులోపాత్రలు చాలావరకు 'algebraic symbols' అని వ్యాఖ్యానించారు ప్రొఫెసర్ అయ్యంగార్.⁵ కానీ అది పాక్షికంగా మాత్రమే నిజం. ఉదాహరణకు కవీంద్ర నవల మొదట్లో కనపడతాడు. మళ్ళీ అతడి ప్రస్థావన నవల చివర్లో వస్తుంది. కానీ రాచూర్, 'దేవత', కజోలి పాత్రలను అత్యంత మనోహరంగా మలచిన విషయం ఎవరైనా ఒప్పుకోక తప్పదు.

భవానీభట్టాచార్య మూడవనవల 'He who rides a Tiger' (1956) లో సంఘర్షణ ప్రధాన ఇతివృత్తం. సంఘంపై ఒకవ్యక్తి జరిపిన తిరుగుబాటు యందులో ముఖ్యాంశం. ఈనవలలో కూడా బెంగల్లో 1942 లో వచ్చిన కృత్రిమకరువు, దాని దుచ్చరికాలు వర్ణించబడ్డాయి. కాలో యీ కథలో ప్రధాన పాత్రధారి. వృత్తిరీత్యా అతడు కమ్మరి. భార్య చనిపోయిన తర్వాత ఒక్కగానొక్క కూతురైన చంద్రలేఖను అల్లారు ముద్దుగా పెంచుతాడు. ఆ ఆమ్మాయి కూడా చాలా తెలివితేటలు గలది. ఎంతో చక్కగా చదువుకుంటున్న లేఖను చూసి అనూయ పట్టలేక కొంతమంది అగ్రకులస్థులు ఆ పిల్లను చదువు మాన్పించమని హెచ్చరిస్తారు.

కానీ కాలో భాతరుచెయ్యడు. కానీ కరువువల్ల ఏర్పడిన దుర్భరపరిస్థితులలో బ్రతకటం కష్టమై కాలో తన కూతురిని ఒక బంధువుకు అప్పచెప్పి కలకత్తా వెడతాడు పని వెతుక్కుంటూ. దారిలో ఆకలితట్టుకోలేక అరటిపళ్ళు దొంగిలిస్తాడు. ఆనేరానికి అతడికి మూడువెలల జైలు శిక్షపడుతుంది. జైలులో అతడికి B-10 అనే ఫైదీ హిత్తోపదేశం చేస్తాడు. సంఘం మీద ప్రతీకారం తీర్చుకోమని ఉద్బోధిస్తాడు.

జైలులోంచి బయటకు వచ్చిన తర్వాత కొంతకాలం కవాలను మోసే పని చేస్తాడు కాలో. చిట్టచివరకు ఒక వేత్యాగృహంలో పనికికుదురుతాడు. ఒక రాత్రివేళ అతడికి చంద్రలేఖ అక్కడ కనిపిస్తుంది. ఆ ఆమాయకురాలిని మోసం చేసి తీసుకుని వచ్చి పడుపువృత్తిలోకి దింపాలనే స్వార్థశక్తుల ప్రయత్నం కాస్తా కాలో సకాలంలో రావడంతో విఫలమవుతుంది. అగ్రహోదగ్రుడై పగపట్టి బయలుదేరతాడు కాలో.

అతడికి జైల్లో B-10 చెప్పినమాటలు జ్ఞాపకం వస్తాయి. తన తెలివి తేటల్ని ఉనియోగించి భూమిలోంచి అంతకుముందే పాతివుంచిన శివలింగం బయటకువచ్చేలా చేసి ప్రజలనే తప్పుదోర పట్టిస్తాడు. అది నమ్మి ఆలయం కట్టించి దానికి అధికారిగా కాలోను నియమిస్తారు, మూడులైన వ్యాపారస్థులు. బ్రాహ్మణవేషం ధరించి యజ్ఞోపవీతం వేసుకుని 'మంగళ అధికారి' అని పేరు మార్చుకొని ఆ ఆలయంమంచి చెడ్డలు చూస్తూ చాలా కాలం గడుపుతాడు. రానురాను అతనిలో అనాలోగ్యకరమైన మార్పు వస్తుంది. తను నిజంగా బ్రాహ్మణుడైనట్టు తక్కువ కులాలవార్యులు కించపరచటం, అవమానించడం ప్రారంభిస్తాడు. కానీ

చివరకు తన తప్పుతేలుకుకుని గుడిలో అభిషేకానికి ఉపయోగించిన పాలు, వగైరా తూజాద్రవ్యాలు బీదసాదలకు పంచిపెట్టడం ప్రారంభిస్తాడు. దీనికి మొదట్లో కొంత అభ్యంతరం తెలిపినా తర్వాతి అయిప్తంగానే అంగీకరిస్తాడు ఆలయ అధికారులు.

కాలక్రమేణా అనేకమార్పులు సంభవిస్తాయి. చంద్రలేఖ B-10 ప్రేమించుకుంటారు. కాలో కూడా వారి ప్రేమను ఆమోదిస్తాడు. అయితే చంద్రలేఖకు తన తండ్రి చేస్తున్న మోసం ఎంతమాత్రమూ యిష్టం వుండదు. చిట్టచివరకు ఆమె నిస్సృహతో ఒక స్వార్థపనుడైన వ్యాపారికి నాలుగవ భార్య అవడానికి నిశ్చయించుకుంటుంది. ఆమె నిర్ణయంతో కాలో కళ్ళు తెరుచుకుంటాయి. తన కూతురిని బలిచేయటానికి మనస్కురించక ఒకరోజున అందరి సమక్షంలో తన కథ అంతా చెప్పి తన మోసం తేటతెల్లం చేస్తాడు. కుపితులైన అగ్రవర్ణాలవారు, అతనికి అండగా వచ్చిన తక్కువకులాలవారు యుద్ధానికి సిద్ధపడతారు. అప్పుడు B-10 అంటాడు. అతనిని అభినందిస్తూ: 'your story will be a legend of freedom, a legend to inspire and awaken.'⁶ ఆ తర్వాత కాలో, చంద్రలేఖ తమ పాత జీవితాన్ని వెతుక్కుంటూ వెళ్ళిపోతారు.

ఈనవలలో ముఖ్యంగా చెప్పుకోవలసిన సమస్య వర్గపోరాటం. కాలో బడుగు వర్గాల ప్రతినిధి. అగ్రవర్ణాల దురహంకారాన్ని, జాటును నిరసించి అతడు తిరుగుబాటు బావుటా ఎగరేస్తాడు. అతడు ఆకలికి తాళలేక అరటిపళ్ళు దొంగిలిస్తే న్యాయాధికారి అతడిని "నువ్వెందుకు బతికాలి అసలు?" అని ప్రశ్నిస్తాడు. ఆ న్యాయాధికారి కాలో ఆలయానికి అధి

కాకి అయిన తర్వాత అతని పాదాలు స్పృశించి ఆశీర్వాదం పొందుతాడు. ఇది కాలానుక మౌనానికి విజయం. ఈ నవలలో కూడా బీదప్రజల అగచాట్లు, దారుణమైన సాంఘిక పరిస్థితులు, దగా, నాశనం ఎంతో సహజత్వం ఉట్టి పడేలా వర్ణించారు భవానీ. అయితే కాలానుక రాసురాసు నైతికంగా దిగజారడం ప్రారంభిస్తాడు. ఆశ్చర్యంనన ఎక్కవై తీవ్రమైన మౌనానికి సంఘర్షణలు లోనవుతాడు. ఈ నవల చదువుతుంటే సీతారామారావుతో రామయ్యతాత చెప్పిన మాటలు జ్ఞాపకం వస్తాయి:

‘సంఘంలో భిన్నగర్గాలున్న మాట నిజమేబాబూ! ఈ వర్గాలపోరాటం పరిణామానికి దోహదం యిస్తున్నమాట నిజమే! కానీ యీవర్గాలు వొకదానికొకటి సంబంధం లేని ముక్కలుకాక ఒకదానిమీద ఒకటి ఆధారపడివుంటున్నాయి. వీటికతయికే సంఘం అనేమాట మాత్రం మరిచిపోవద్ద బాబూ!’

ఈనవలకు, ఆర్. కె. నారాయణ్ రాసిన ‘The Guide’ నవలకు ఎన్నో పోలికలున్నాయి. రాజు, కాలాన్ని దృఢా సన్యాసి వేషం వేసుకుని సమాజాన్ని మోసం చేసినవారే. అయితే ఒకరు పగ సాధించడానికి చేస్తే మరొకరు భుక్తి గడవటానికి చేస్తారు. కాలా తన ముఖానికి తగిలించుకున్న ముసుగు సకాలంలో తొలగించి అబాయం నుంచి బయటపడతాడు. కానీ రాజుమాత్రం తాను తీసుకున్న గోతిలో తన పడతాడు. శ్రీమతి మీనాక్షి ముఖర్జీ అంటారు ‘If both these novels deal with the theme of a man wearing a mask, in one the man at the end throws away the

mask and goes back where he began. In the other, the man finds it more and more difficult to tear off the mask until he finds that the mask has become his face’.

భవానీ భట్టాచార్య అయిన నవల ‘Shadow From Ladakh’ 1967 లో వచ్చింది. ఈనవలకు ఆయనకు సాహిత్య అకాడమి పురస్కారం కూడా లభించింది. ఇందులో గాంధీ - తాగుర్ సంగమాన్ని దేశసమస్యలకు పరిష్కారంగా చూపించే ప్రయత్నం జరిగింది. గాంధీ ఆదర్శవాదాన్ని, తాగుర్ భావుకతను సమన్వయం చేయాలని భవానీ వాంఛ. ఈ నవలలో కథానాయకుడు సత్యజిత్ గాంధేయవాది. అతడు స్వచ్ఛతకు మారుపేరు. అయితే అతడు తన భార్య నురుదినీ కూడా కోరికలు చంపుకుని జీవించమని కాసిస్తాడు. ఇక్కడ డాక్టర్ కాంతాకృష్ణస్వామి అన్నమాట అను ఉటంకించడం సమంజసంగా వుంటుంది: Bhattacharya makes the reader feel that she is the ray of hope for mankind, that it is the pure woman, who, though victimised, gives form to an unjust life and informs us and the world we live in with love.”⁹ ఆమె దృష్టిలో భవానీ సాహిత్యంలో స్త్రీలు ఆకాశరణాలు, జీవితానికి ఒక అర్థం కల్పించగలిగేవారు.

సత్యజిత్ తన కమార్తె అయిన నుమిత కూడా తన ఆదర్శాలు, నియమాలు ప్రకారమే పెంచుతాడు. అది అతడి

భార్యకు వచ్చుదు. అయితే నుమితకు తండ్రి అంటే అమితమైన ప్రేమ, గౌరవం. ఆమెకూడా తండ్రితోపాటే సంఘ సేవ చేస్తూ నిరాడంబరంగా జీవిస్తూ వుంటుంది. 1962 లో హతాత్తుగా చైనా లడఖ్ ప్రాంతంలోకి చొచ్చుకు వచ్చి కొంత భూభాగాన్ని ఆక్రమించుకోవడంలో వారి జీవితాల్లో ఎన్నో మార్పులు సంభవిస్తాయి. సత్యజిత్ కు అనుకోకుండా భాస్కర్ తో ఘర్షణ ప్రారంభమవుతుంది. ఉక్కును ఉత్పత్తిచేసే కర్మాగారం నిర్మించాలని, తద్వారా దేశానందాలను కోసం పాక్షికంగానైనా తీర్చవచ్చని ఫీఫ్ యింజనీర్ భాస్కర్ తపన. కానీ సత్యజిత్ తన ప్రాణంలో సమానంగా భావించే గాంధీగ్రామీణ త్యాగం చేయడానికి నిరాకరిస్తాడు. ఇద్దరిమధ్య విభేదాలు పెరిగి చివరకు బద్ధవిరోధం వుంటుంది. అగ్నికి ఆజ్యం పోసినట్లు నుమిత, భాస్కర్ ల మధ్య ప్రేమ అంటరిస్తుంది. తను నమ్మిన విలువలకోసం ప్రాణాలర్పించడానికికూడా సిద్ధపడతాడు సత్యజిత్. తన ఆశయసాధనకోసం ఏమైనా చేయగల భాస్కర్ క్రమేపీ మౌనానికి పరివర్తన చెంది చిట్టచివరకు గాంధీ గ్రామీ వరకు తనే ఒక కాంతి ప్రదర్శనను నిర్వహిస్తాడు. గాంధీగ్రామ, స్టీల్ టౌన్ రాజీకి వచ్చి కలసి మెలసి ఖుషిటానికి నిశ్చయించుకుంటాయి. భాస్కర్, నుమితలు వివాహం చేసుకుంటారు. సత్యజిత్ కూడా తన ఛాందస భావాలకు స్వస్తి చెప్పి అందరిలా జీవించడం ప్రారంభిస్తాడు.

ఇందులో సమకాలీన ప్రాముఖ్యతగల కొన్ని ముఖ్యమైన సమస్యలను చర్చిస్తారు భవానీ. దేశభివిష్యత్తు పరిశ్రమల మీద ఆధారపడి వుంటుంది, అయితే దానివల్ల మౌనవతికు ముప్పు వాటిల్లే ప్రమా

దం లేకపోలేదు. అందుకే ప్రాథమిక జీవన విలువలను, ప్రగతికి మార్గం సూచించే ప్రయత్నం యీ నవల. పురోభివృద్ధి ఎంత అవసరమో మనం మౌనపు టుగా ఎదగడం అంతే ముఖ్యం. అది పరస్పరకరుణలు కావు. నిజానికి అది నాజానికి వుండే బామ్మ, బాయ్లుంటుంది. రెండూ కలిసి సహజీవనం చేయడం వల్ల ఎంతో ప్రయోజనం చేకూరుతుంది. ప్రొఫెసర్ చంద్రశేఖరన్ చేసిన వ్యాఖ్య ఎంతైనా సమంజసం గా వున్నది : Shadow from Ladakh is a deeply philosophical novel with a message of great relevance to the future of the country.”¹⁰

నిజానికి ఏదో ఒక పక్షం వహించే రచయితలే ఎక్కువ. కానీ పక్షపాత రహితంగా రెండు సిద్ధాంతాల మధ్య రాజీ మదర్పటానికి ప్రయత్నించిన భవానీ భట్టాచార్యను ఒక రచయితగా మోత్రమే కాక ఒక సుస్కరణకర్తగా కూడా గుర్తించవలసిన అవసరం ఎంతైనా వున్నది. దేశంలో రగులుకుంటున్న సమస్యను యితీవృత్తంగా తీసుకుని దానికి ఒక కళాత్మకరూపాన్ని కల్పించిన ఆయన ఊహకర్తని అభినందించడండా తుండలేము. ఆయన తన నమ్మిన సిద్ధాంతాన్ని ఆఖరంగా చేసుకుని రచనలు చేశాడు. ఎక్కడా రాజీ పడకుండా, కొత్తకొత్త పాళ్ళను స్వీకరించటానికి ఎల్లప్పుడూ సంసిద్ధంగా వుండే ఆయనను ప్రోత్తి రచయితలు అదర్పంగా, మార్గదర్శకడిగా తీసుకుంటే కానుంటుంది.

REFERENCES

1. “An Evening with Bhabani”, Sudhakar Joshi,

9. ఆంధ్ర బారత సూక్తులు

—‘జాతీయాచార్య’ యస్వీ. జోగరావు

విమలయశోనిధీ॥ పురుషవృత్త
మెలుంగుచునుండు జానకీ
దములును బంచదూతములు, దయ్యపు
సంధ్యలు నంతరాత్మయున్
యముడును జంద్రనూయ్యలు నహంబును
రాత్రియు నన్యపదా
ర్థము లివియుండగా నరుడు దక్కొన
నేర్పునెతన్నుచుచ్చిలన్
అది సభయే ప్రియంబెసగ నాయ్యలు
నిల్వరయేసి నాయ్యలే
మది దలపంగవారలు సమంచిత
దర్శనల్కరేసిన

ట్టిదియును దయ్యవేళగ ఘటించిన
నిక్కము లేదయేని ॥దా॥
బదిలపు నిక్కమే యొక నెపం చిడు
చొప్పుననేసి ఖాతరా
నరుడు ఘోరకార్యముల ఎంత
గోప్యంగా చేస్తూన్నానని సంతృప్తి
పడినా వాడినుంచి చెడ్డలన్నింటిని ఓ
కంట కనిపెడుకూ ఉండే వస్తువులు
ప్రపంచములో కావలసినన్ని ఉన్నాయి
అందుచేత తన రహస్యాన్ని పాటి వారి
నుండి దాచుకొనగలడేగాని ధర్మదేవత
ఎదుట సత్యం చెప్పేసాక్షం నుండి తన్ను

1. “The Sunday Standard”, April 27, 1969.
2. “So Many Hungers”, Chapter X, Jaico Publishing House, 1964.
3. శ్రీశ్రీ “మహాప్రస్థానం”, “జగన్నాథుని రథ చక్రాలు”, విలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, 1984.
4. “So Many Hungers”, Jaico Publishing House, P. 215.
5. Dr. Srinivasa Iyengar, ‘Indian Writing in English’, Sterling Publishers, P. 412.
6. “He who rides a Tiger”, Jaico Publishing House, P. 242.
7. గోపీచంద్ “అసమర్థుని జీవయాత్ర” Deluxe Publications, P. 188.
8. Meenakshi Mukherjee, “The Twice-Born Fiction”, Heinman, 1971, P. 123.
9. Shanta Krishnaswami, “The Woman in Indian Fiction in English”, Ashish Publishing House, P. 60.
10. Dr. K. R. Chandrasekharan, “Bhabani Bhattacharya, Arnold-Heinmann, P. 126.

.....

తాను సంరక్షించుకొలేడు. ఈ భావం నిత్యసత్యవచనమైన మహానుభావుడిని నన్నయది. భారతస్మృత్యవ్యాస భగవానుడిది కూడ. అసలు భారత కవులదనే మాట ఏమిటి? భారతప్రజలది. ఇప్పటికే అక్కడక్కడ నగరాల్లో లేదు గాని పెద్దలు నిలువని సభ సభకాదు. అదనాట తగిన ధర్మము నుద్ఘాటింపని పెద్దలు పెద్దలు కాదు. సత్యపు జీవనాది అడని ఆ ధర్మము ధర్మముకాదు. సామగా చెప్పబడే సత్యమూ సత్యము కాదు. నిక్కపు సత్యాన్ని నిలువరించే ధర్మాన్ని ఉపాసించే పెద్దలు నిలచే సభలు దేశంలో ఉన్ననాడు మానవు మనుగడలు ధర్మంగాని లేక చరితార్థావృతాయి.

సాంతు ధర్మమున విమల సత్యము
బాపముచేత బొంతుచే
చారము బొందలేక చెడ బారినదైన
యవస్థ దక్షులె
వ్యారలుకేడు నేని రది వారలచేటగు
గాని ధర్మని
స్తారకమయ్య సత్యకుభదాయక
మయ్యను దైవమండడున్.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఎంతెంత నిక్కచ్చియైన ధర్మానికి సత్యానికి కూడ అల్పమానవు పాపాలయం చేత బొంతుచేతగాని, హని ఏర్పడుకూంటాయి. ఒకడు తానుగా ఆ దురవస్థకు కారణం కాకపోయినా ఆ దురవస్థను ఎట్టిగి ఉండి దానికి ప్రతీకారము చేయగలిగి తుండి కూడ చేయకుండా ఉరకుంటే వారికి కడుమూడుకుంది. వాడు సంరక్షించక పోయినా ధర్మాన్ని సత్యాన్ని సంరక్షించే దైవమంటూ ఒకడున్నాడు. ఏదైనా ధర్మ సంఘర్షణ వచ్చినప్పుడు అందులో భాగస్వామ్యమైన ఇరువారుల వారికి ఈ తెలివి ఉంటే బతికిపోతారు.

11. బాధావ్యాకరణములోని దోషాభాసములు

—శ్రీ చిత్తావారి శ్రీరామకర్మ

చిన్నయనూరికి పూర్వము బ్యాకరణము తెలుగులో పరివర్తము గాలేదు. అనునది ప్రసిద్ధము. నూరి పలుమారులు వ్రాసి చివరకు నేటి బాధావ్యాకరణమును నూత్రబద్ధము చేసినాడు. ఇందు నూత్రములు నూత్రలక్షణబద్ధములే అని అందరు అంగీకరించునదే. అందు విచారణచేయుగా కొండిచోటులలో కొండకు సంశయములను వ్యక్తము చేయుచున్నారు. కొన్నిం

టికి సమాధానములను చెప్పరచ్చును, కొన్ని సంశయములుగ నే యొన్నవి.

1 ప్ర. ఇందకారాదులు, అచ్చులు, కకారాదులు వాల్లులు, ఆకారాదిర్వము కకారాదులకు గూడ వచ్చుటచే కకారాదులకు అచ్చు అనియు, వాల్లు అనియు గూడ పేరు వచ్చును. “విసర్గాంతము అచ్చులు, కకారాదులు వాల్లులు అమట యుక్తము” అని దోషకథనము.

స. ‘అజ్ఞాన్విభాగ మిలాగుననే మీద నెఱుంగునది’ అనువాక్యము ‘ప్రాకృతి-తెలుగు’, భాషలకుగూడ సంజ్ఞను విధించుచున్నది గాన అచ్చుట విసర్గము లేనందున ఈ సంజ్ఞ చెల్లదు. అచ్చుట తును సంజ్ఞాకరణ గౌరవము వాటిల్లకుండా తక్కి కొండినన్య వ్యాయముచే అపవాదిక సంజ్ఞావిధానము ననుసరించుట లాభముగావున చిన్నయనూరి చెప్పినదియుక్తమే.

2 ప్ర. యదాగమ విధానము నూత్రమున “స్వరంబుకంటె బరంబున స్వరంబునవే” అనుటకంటె “సంధిలేనిచో బరస్వరంబునవే యదాగమంబు” అనుట లాభము రూపసిద్ధికి అనుకూలమే. కావున “స్వరంబుకంటె” అను పదము వ్యర్థము. సంధి యనఁగా పూర్వపరస్వరములుండుచోటున నేగదా. అట్లు ఉండి పరస్వరాదేశమాపసుధి రానిచోటు సంధి లేనిచోటు కావున స్వరంబుకంటె అను పదము లేకున్నను నూత్రార్థము లక్ష్య సిద్ధికి కలుగజేయగలది అని దోషకథనము.

ఒరులేయని యొనరించిన
నరివర అప్రియము తన మనంబునకగుతా
నొరులకు నివినేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మ పథములకల్లన్.

భారత ధర్మశాస్త్రానికి మనటూయ మానమైన పద్యమిది. సర్వ ధర్మవ్యవస్థ యొక్క మాలిక మహాత్మాన్ని నిరూపించే నూత్రమిది. ‘నాయనా! నీ బిచ్చానికొక దండంటేపి నిమాత్రం వదలకు’ అన్న ట్టుగా నీవు ధర్మోచారవృద్ధుడయ్యడవై నల్లర్ని సంతోషపెట్టకపోలే మాని పోయే. ఇతరులు ఏమిచేస్తే నీ మనస్సు కష్టపడుకుందో దయచేసి నువ్వుమాత్రం ఇతరులకది చేయకు చాలు. అదే వదిలేలు, అది పరమ దర్మమని దీని అర్థం. సహజంగా మానవ స్వభావంలో ఉన్న దోర్బల్యాన్ని పరిశీలించి అన్న మాట ఇది. అస్థిక తా నాస్థిక తా పాపము పుణ్యము మున్నగువాటికి ఆతీతంగా విశ్వజనీనమైన మానవధర్మమహానీతిని దర్శించి అన్నమాట ఇది.

స. ప్రథమేతర విభక్తి మూత్రమున 'న' అనునది స్వరపరత్వమునకు వ్యవధా యకము గా నేరదు గావున ద్రుతవ్యవధాన మున్న పుడుగూడ 'సంధిలేనిచోటు' అను శబ్దముచే వివక్షితముగా వచ్చును. చూచుచున్, ఏగను అను నెడ సంధి రాని పక్షమున యడాగమ వారణమునకై "స్వరంబుకంటె పరంబయిన స్వరంబు నకు" అని చెప్పి యడాగమము విషయ మున ద్రుతము వ్యవధాయక మగునని నూచించినాడు గావున ఉన్న పాఠమే యుక్తము.

3 ప్ర. సంధి యనగా "పూర్వపర స్వరంబులకు పరస్పర మేకాదేశమగుట" అను నిర్వచనము సార్వత్రికము అయినచో సంధిపరిచ్ఛేదమునందు యడాగమ ద్వైరుక్త టకారాదేశాదులు చెప్పబడ వచ్చునా? ఇవి సంధినిర్వచనమునకు అను సృతిమగు అత్యములగునా?

స. "సంధిపరిచ్ఛేదము" - శబ్దములోని సంధి శబ్దము సంహితను మాత్రమే వివక్షించును. 'సంధి' యేట నైన' అను విగ్రహముచే సంహిత యిందలి విధింపబడు కార్యమును వివక్షింపవచ్చును. ఇక 'నిర్వచనము'; నూత్రములలో ప్రయోగింపబడు సంధిశబ్దములకు మాత్రమే పరిమితము. కాకున్నచో "ఉత్తున కచ్చు పరంబగు నపుడు" నూత్రమునకు ముందే నిర్వచనము చెప్పదగియున్నది; అట్లు చెప్పబడుటచే పై విషయ విభాగము నూచితమై నిర్దుష్ట మగుచున్నది. సంధి కార్యము" (సంధి రూపముగ కార్యము అను నర్థమున) అను వ్యవహారము గూడ యుక్తమగుచున్నది.

4 ప్ర. తెలుగుభాషకు మాత్రమే పరిమితమగు ప్రయోగమును చెప్పనూత్రము "కర్మానులకుం బ్రాధాన్య విషయందు

10. తెలుగు దండక వాఙ్మయ సూచిక

—శ్రీమాన్ వైద్యం వేంకటేశ్వరాచార్యులు

(గత సంచిక తరువాయి)

67. గోపీదండకము, కప్పిలి నూర్యసారాయణకవి. ము. 1917
68. ,, ఎల్. నుందరసారాయణ. ము. 1897
69. ,, కొండేపూడి గుబ్బారావు.
70. దేవీస్తుతి (దండకము) పెమ్మరాజు నూరమ్మ స్తోత్రకీర్తయి. పుటలు 1-4. నవదుర్గ పవర్ ప్రెస్ తణుకు. ము. 1988
71. దోమదండకము. తమిడిపాటి కామేశ్వరరావు.
72. ద్రౌపదీదండకము. ఆజ్ఞాతకర్తృకము. ప్రచురణ : వెస్ట్ వార్డ్ అండ్ కంపెనీ, చాకలపేట, మద్రాసు.
73. ధన్వంతరీదండకము. చివుకుల సత్యసారాయణకాస్త్రి.
74. నరసింహదండకము. బృందావనం అత్యుజాచారి. ము. 1916
75. నరసింహదండకము. భాస్కరుని వీరరాఘవరావు. నరసింహకతకము. పుటలు 30-35. ప్రభాత ముద్రణాలయము, నెల్లూరు.
76. నరసింహస్తోత్రదండకము. ఎం. నుబ్బరాయలసాయుడు. ము. 1918
77. నిమిషాంబాదండకము. కామర్షి నాగలింగయ్య. ము. 1884.
78. నిశోఢ్య జనార్దన దండకము. కడియం తమ్మన్నకవి. ఉమారామలింగేశ్వర స్తోత్రనక్షత్రమాలలు - శ్రీ జనార్దన స్తవము, పుట. 25. దేవరపు రామమూర్తి గారిచే ప్రకటితము. పాఠశాల్లు. 1962
79. నిశోఢ్యకంకరదండకము. కడియం తమ్మన్నకవి. 'ఉమారామలింగేశ్వరస్తోత్ర నక్షత్రమాలలు-శ్రీ జనార్దన స్తవము' పుట. 12 దేవరపు రామమూర్తి గారిచే ప్రకటితము. పాఠశాల్లు. 1962
80. నూతన అంజనేయదండకము. జి. జగన్నాథము. ము. 1899
81. కుష్మీనదండకము. ఆజ్ఞాతకర్తృకము. ప్రచురణ : వెస్టువార్డ్ అండ్ కంపెనీ, చాకలపేట, మద్రాసు.
82. కురంధామ దండకము. ద్రోణంరాజు వేంకట గుబ్బరాయశర్మ.
83. కురబ్రహ్మదండకము. పి. ఆర్. శర్మ.
84. పులిగుండు దండకము. అనంతాచారి. ము. 1904
85. పుష్పగిరిస్వామిదండకము. కే. బుచ్చయ్య. ము. 1886.
86. పొగబండి దండకము. ఆజ్ఞాతకర్తృకము. ము. 1906
87. పోలమోంబాస్తోత్ర దండకము. సి. రామబ్రహ్మం. ము. 1917
88. పోలిపిల్లి అమ్మవారిదండకము. టి. నూర్యసారాయణ. ము. 1920
89. ప్రసన్నాంబ నేయదండకము. గంజి నాగయ్య.

భాతుజవిశేషణంబులు కర్తతోడంబోలె
వానితోడ సమసిండు”

బాలా. స-26 నూ.

“రాముడు గోవు నిచ్చిన విప్రుడు”
ఉదాహరణము. “రాముడు విప్రునికొరకు
గోవు నిచ్చెను”, “రామునిచే విప్రుని
కొరకు గోవు ఈబడెను” అని కర్తరి,
కర్మణి-ప్రయోగమున సహజవాక్యములు.
ఇందు విప్రుడు సంప్రదానము. ఈ సంప్ర
దానమునకు ప్రాధాన్య వివక్ష చేయగా-
(అనగా-ప్రథమాంతరూపమును సంపా
దించుట) విప్రుడు ఇచ్చు భాతువు
కర్తతో సమాసమును పొందు రూపము
'ఇచ్చిన' అనగా విప్రునికొరకు గోవు
నిచ్చిన రాముడు కర్తృప్రాధాన్య
రూపము. సంప్రదాన ప్రదానమైనపుడు
ఈ ఇచ్చిన విప్రునితో అన్వయింపగా
“గోవు నిచ్చిన విప్రుడు”- ఇచ్చిన కర్త
రాముడు-అనభిహితము కాగా కర్తృ
త్వరీయ రావలసియుండగా ప్రథమ
వచ్చుచున్నది. ఈప్రయోగమున (కర్తరి)
ప్రథమయందుండుటచే అట్లే ఉండునని
యిందమన్న-కర్మణి ప్రయోగవాక్యము
పైతము ఇట్లే రియారగుచున్నది. అచ్చట
కర్తృ వాచకమునకు తృతీయం పోయి
ప్రథమగల్గుచున్నది. అది ఎట్లు నిర్దిం
చునో దానిని వ్యాకరింపవలసిన అవస
రము వ్యాకర్తకు లేదా? దీనికి మూల
భూతమగు చింతావాణి సూత్రములో
ఆ విషయము చెప్పబడియున్నది. స్పష్టత
కొంచెము కొరవడుట సూత్రము గావున-
దీని విషయములో ఆధునిక వ్యాఖ్యాతల
అభిప్రాయమును తెలుపగలరని అకాం
క్షించుచున్నాను.

90. బ్రహ్మచైతన్యదండకము. అంకా వెంకటాద్రి. శ్రీ బ్రహ్మచైతన్యము
(శతకము). శ్రీ రాజేశ్వరి ప్రెస్. తిరుపతి. 1956.
91. బ్రహ్మదండకము. 'కల్యాణి' పత్రికలో ప్రచురితము. (క్రావణము పుట188)
సంపాదకులు : గంటి సూర్యనారాయణకాస్త్రి. దండకము అజ్ఞాతకర్తృకము.
92. భగవాన్ సత్యసాయిబాబాదండకము. కామవరపు సూర్యనారాయణ.
ప్రచురణ : గోరీదండక శతకవాఙ్మయమండలి. అల్లసాని. 1962
93. భద్రాద్రిరామదండకము. అజ్ఞాతకర్తృకము. మ. 1911
94. ,, ,, విశ్వాధం.
95. భాస్కర దండకము. అజ్ఞాతకర్తృకము. ప్రచురణ : పెన్టావార్డు అండ్
కంపెనీ, చాకలపేట, మద్రాసు.
96. భాస్కరదండకము. చుండ్రు వీరేశ్వరరావు.
97. ,, అజ్ఞాతకర్తృకము. 'శ్రీ అంజనేయదండకము' అను
పుస్తకమున ముద్రితం. పుటలు 8-12. పల్లిపరు : జి. బాలనాగయ్యశెట్టి
బాలసరస్వతి బుక్ డిపో, కర్నూలు. శ్రీ దండకగుచ్ఛమున కూడ ఈ దండ
కము సూర్యనారాయణదండకము అనే పేర ముద్రితము.
98. భీమలింగేశ్వర దండకము. పి. రామబ్రహ్మము.
99. మంగళాద్రి వరసింహస్వామిదండకము. దమల వేంకట శేషచార్యులు
ము. 1908.
100. మంత్రపుష్పదండకమాల. గాధిరాజు. విజయ అండ్ కంపెనీ, మహబూబ్
నగర్. మ. 1976
101. మండేశ్వర దండకము. భాష్యకారకాస్త్రి. తణుకు. మ. 1946
102. మల్లెపువ్వు దండకము. వి. వి. రామజోగేశ్వరశర్మ. మ. 1918
103. మహామారి దండకము. అజ్ఞాతకర్తృకము. ప్రచురణ : పెన్టావార్డు అండ్
కంపెనీ, చాకలపేట, మద్రాసు.
104. మహాలక్ష్మీదండకము. యం. సుబ్బరాయలునాయుడు. మ. 1918
105. మారీకారీదండకము. మల్లాది అచ్యుతరామకాస్త్రి. మ. 1918
106. మీనాక్షీదండకము. ములుగు చంద్రమూర్తిశర్మకాస్త్రి.
107. మాత్యాలమ్మదండకము. జి. స్వామి.
108. మాత్యాలమ్మనారి దండకము. అజ్ఞాతకర్తృకము.
109. యమధర్మరాజు దండకము. అజ్ఞాతకర్తృకము. ప్రచురణ : పెన్టావార్డు అండ్
కంపెనీ, చాకలపేట, మద్రాసు.
110. రంగనాయకదండకము, ఫక్కి అప్పలనరసయ్య. మ. 1908
111. రాజరాజేశ్వరీదండకము. చిల్లర అంజనేయలు. మ. 1911

(స శేషము)

డాక్టర్ బులుసు వేంకట సుబ్బారావు, I. R. S. ఆస్థమయం

పూవు పట్టగానే పరిమళిస్తుందనేది విజం. పరిమళభరితమైన సుకుమార పుష్పం త్వరగా రాలిపోతుందనేది పరమ సత్యమే. బులుసు వంశానికి పేరుప్రతిష్ఠలు తెచ్చిన శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు (కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ బహుమతిగ్రహీత), కామేశ్వరి పుణ్యదంపతుల ప్రథమ పుత్రుడు శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు 1938 లో జన్మించారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం నుంచి ఆర్థిక శాస్త్రంలో ఎమ్. ఏ. పట్టా తీసుకున్నారు. తెలుగులో ఇంగ్లీషులో అసామాన్యమైన కవిత్వం చెప్పగల ప్రతిభావంతుడు. 1962 లో ఇండియన్ రెవెన్యూ సర్వీసులో చేరి మద్రాసులో ఇన్ కమ్ టాక్స్ కమిషనర్ పదవీదాద్యతలు నిర్వహిస్తూ ఏప్రిల్ రెండో తేదీ రాత్రి 2 గంటల 40 నిమిషాలకు కన్ను మూశారు. సాహిత్యం, చరిత్ర, ఆర్థికశాస్త్రం, తత్వశాస్త్రం వీరి ప్రత్యేకాభిరుచులు.

ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రప్రభ, భారతి మున్నగు పత్రికలలో వివిధ వ్యాసాలు వ్రాయడమేకాక ఉద్యోగంలో చేరే ముందు ఫ్రీ లాన్స్ జర్నలిస్టుగా వలపురి ప్రశంసలు పొందారు. ఆకాశవాణిలో వీరి ప్రసంగాలు ప్రసారమయ్యాయి.

వీరు రచించిన 'పంచవర్ష ప్రణాళికలు', 'నవీన వ్యవసాయం' పుస్తకాలకు ఉత్తమ ప్రజారంజక బహుమతులు కేంద్రం నుంచి అందుకున్నారు. 'ముక్తచార' సంపుటం వీరి సుకుమార భావాలకు అద్దంపట్టిన రచన. ఆంగ్ల భాషలో 'ది లవర్ ది సెయింట్', 'ది వాయిస్ ఆఫ్ ధూర్జటి', 'ది సాంగ్ ఆఫ్ బెల్ గామ్', 'ఐటీవాంగ్', 'ఆన్ ది సెవెన్తు హిల్' వీరి ముద్రిత గ్రంథాలు. ఈయన చక్కటి ఫోటోగ్రాఫర్ కూడా.

వీరు మహాకవి కాళిదాసు విరచితమైన మేఘసందేశం శ్లోకాలకు తెలుగుసేత చేయగా AVM వాడు మధుర గాయకుడు బాలసుబ్రహ్మణ్యంతో పాడించి జంట కేసెట్లు విడుదల చేశారు.

చాయాగ్రహణంపై చాయాచిత్రాలతో కూడిన ఆయన వ్యాసాలు ఇండియన్ ఎక్స్ ప్రెస్, హిందూ పత్రికలలో ప్రచురితమయ్యాయి. ఆయన గ్రంథం 'ఆన్ ది సెవెన్తు హిల్' వల్ల కాలిఫోర్నియా World Poets Academy వారిచే ఆయనకు డాక్టరేట్ పురస్కారం లభించింది. వీరి మరో రచన 'లైఫ్ బ్యాటిపుల్' అముద్రితం.

ఉద్యోగవిరహణలో ఆత్యంత ప్రతిభావంతుడూ, విజ్ఞానీతికి మారుపేరు, దయార్థ్రహృదయుడూ అయి పేరు తెచ్చుకున్నారు. ఆయన కవిత్వం ధారాళం. ఆయన జీవితాన్ని గూర్చిన తత్వం అనన్యసామాన్యమైనది. ఇంతటి మహావ్యక్తిత్వాన్ని తనదిగా చేసుకున్న అదృష్టవంతుడు. తనువు చాలించి అయినవారందరినీ దుఃఖంలో ముంచివేశారు.

శ్రీ బులుసు వేంకట సుబ్బారావు సమాలోచన సంస్థకు పరమ మిత్రుడు, హితుడు, సన్నిహితుడు. ఆయన లేని రోటు ఎవరూ తీర్చలేనిది.

ఆయన ఆత్మకాంతి కివే మా అశ్రుతర్పణలు.

—సంపాదకుడు

B. V. & Co.

రాజమండ్రి.

FIVE PANDITS

X Class Best Telugu Notes

X Class Telugu **Question Bank**

X Class Hindi Golden Notes

and

Test Papers with Answers

I Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Inter Dharma Vijayam Notes

I Year Degree Telugu Full Notes with Text

II Year Degree Telugu Full Notes

II Year Degree Vara Vikrayam Notes

చ ద వ ం డి !

ఆత్యధిక మార్కులతో విజయం పొందండి.

అనుకరణములకు మోసపోకండి.

